

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Aleš Palucha

**Politika a teror:
Proč se palestinský Hamás a libanonský Hizballáh nevzdávají
násilí?**

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Mgr. Hynek Melichar, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci 10. prosince 2018.

.....

podpis

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu práce, Mgr. Hynku Melicharovi, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích, které napomohly vypracování této diplomové práce.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
1. ÚVOD.....	7
1.1. Konceptuální vymezení.....	8
1.2. Metodologie a výběr případů	12
1.3. Členění práce.....	13
1.4. Hodnocení literatury.....	14
2. TEORETICKÉ UKOTVENÍ.....	16
2.1. Proměna teroristické hrozby: Al Káida a tzv. Islámský stát	17
2.2. Pátá vlna terorismu – nástup teroristických semi-států?.....	18
2.3. Transformace teroristických skupin v politickou stranu.....	22
2.4. Teorie konce terorismu – vyjednávání.....	26
2.5. Proč politické skupiny páchají násilí?.....	32
2.5.1. Role ideologie.....	33
2.5.2. Specifické cíle a vnější vlivy	35
2.5.3. Neúspěch politické taktiky.....	37
2.5.4. Nedotknutelnost hybridního charakteru skupiny.....	38
2.5.5. Oddanost odporu.....	38
3. SROVNÁVACÍ ANALÝZA.....	40
3.1. Hamás.....	40
3.1.1. Ideologie a cíle skupiny	40
3.1.2. Transformace Hamásu v politickou stranu	43
3.1.3. Politická vyjednávání s Fatahem a Izraelem.....	46
3.1.4. Násilí a terorismus Hamásu	50
3.2. Hizballáh	52

3.2.1. Ideologie a cíle skupiny	52
3.2.2. Transformace Hizballáhu v politickou stranu.....	53
3.2.3. Politická vyjednávání s libanonskou vládou a Izraelem.....	59
3.2.4. Násilí a terorismus Hizballáhu.....	60
3.3. Spolupráce obou skupin	61
3.4. Diskuse.....	63
4. ZÁVĚR	66
LITERATURA	71
ABSTRAKT	81
ABSTRACT.....	81

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ANC – Africký národní kongres

AQAP – Al Káida na Arabském poloostrově

ETA – Eskaudi Ta Askatasuna (Baskicko a jeho svoboda)

EU – Evropská unie

FARC – Revoluční ozbrojené síly Kolumbie

GTD – Globální teroristická databáze

IDF – Izraelské obranné síly

IDQB – Brigády Izz ad-Dína al-Kassáma (ozbrojené křídlo Hamásu)

IRA – Irská republikánská armáda

ISIS – tzv. Islámský stát

LRA – Boží armáda odporu

LTTE – Tygři osvobození tamilského Ílamu

MB – Muslimské bratrstvo

OOP – Organizace pro osvobození Palestiny

OSN – Organizace spojených národů

PA – Palestinská samospráva

PIJ – Palestinský islámský džihád

PIRA – Provizorní Irská republikánská armáda

PKK – Strana kurdských pracujících

RIRA – Pravá Irská republikánská armáda

TSS – Teroristický semi-stát

USA – Spojené státy americké

1. ÚVOD

Teroristické skupiny a politické strany bývají zřídka vnímány jako srovnatelné typy organizací. Přestože mají obě politické ambice a zájem na mobilizaci lidové podpory, k prosazování politických cílů využívají výrazně odlišných taktik. Zatímco teroristické skupiny bývají asociovány s násilím a destrukcí, politické strany se považují za klíčové aktéry demokratického politického systému. Nicméně tento dichotomický předpoklad zcela neodráží empirickou realitu. Přehlíží historické případy politických stran, které se uchýlily k násilí, případy teroristických skupin, které se násilí vzdaly a nadále „bojovaly“ jen politicky a případy hybridních politicko-militantních organizací.

Zejména v posledních desetiletích lze pozorovat trend rostoucího výskytu komplexních teroristických organizací, které svou politickou frakcí participují v politických systémech států, kde působí (Honig, Yahel 2017). V roce 2006 došlo k nečekanému volebnímu vítězství *Hamásu*, palestinského *Hnutí islámského odporu*. Tato organizace operuje současně jako ozbrojená milice i jako politická strana, která od těchto voleb ovládá palestinské Pásmo Gazy. V témže roce Izrael podniknul vojenskou intervenci v Libanonu s cílem potlačit *Stranu boží Hizballáh*, organizaci působící rovněž jako kvazi-armáda, a dokonce i jako nejsilnější šíitská politická strana Libanonu. Henry A. Kissinger ve svém článku *After Lebanon* projevil znepokojení nad skutečností, že *Hizballáh*, do té doby považovaný za „tradiční“ teroristickou organizaci operující v utajení a za hranou zákona, „jedná zcela otevřeně a chová se jako stát ve státě“ (Kissinger 2006). Podle uznávaného diplomata zosobňuje entita na území suverénního státu s atributy státu dosud nevidaný fenomén v mezinárodních vztazích a hrozí, že se stane modelem inspirujícím další extremistické skupiny.

Hamás a *Hizballáh* nesdílejí pouze pořadí v seznamech teroristických skupin. Představují sofistikované entity *sui generis*. Vymykají se tradičnímu vnímání teroristických skupin jako nestátních aktérů. Jsou vícevrstevnými organizacemi schopnými rozvíjet ozbrojená křídla i sociálněpolitický aparát. V příznivých podmínkách *de facto* nahrazují (*Hamás* v pásmu Gaza) nebo doplňují (*Hizballáh* v jižním Libanonu) selhávající stát. Vystupují jako alternativní „vlády“ schopné projektovat své cíle na politické úrovni. Díky tomu si získávají legitimitu a vliv na domácí, regionální i mezinárodní úrovni. Přesto se uchylují k „tradičnímu“ násilí a terorismu včetně sebevražedných atentátů. Tento fakt koliduje

s nedostatečnou akademickou pozorností fenoménu vazeb politiky a teroru nestátních aktérů, a proto představuje novou výzvu pro bezpečnostní studia a studia terorismu.

1.1. Konceptuální vymezení

Klasifikace a „měření“ ve studiích terorismu jsou doposud velmi problematické, a to na úrovni konceptuální i metodologické. Neexistuje obecně přijímaná definice terorismu, která by jej odlišila od jiných forem politického násilí či zločinu. V důsledku četnosti kontextů a interpretací může být terorismus vnímán jako akt zločinu, politiky, války, komunikace nebo svaté války/džihádu. (Schmid 2011: 2) Podle Alexe Schmida jsou celosvětově užívány stovky různých definic¹, proto je použití termínu „terorismus“ častokrát otázkou řečnickovy volby. (Schmid 2011: 40 srov. Chomsky 2002: 8) Snad díky tomu je dnes „terorismus“ jakousi zpolitizovanou mantrou aplikovatelnou na pojmenování politického násilí stejně jako na stigmatizaci nepohodlného oponenta. Turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan se v nedávných prohlášeních nezdráhal označit za teroristy politické vězně z řad studentů a žurnalistů, izraelského premiéra, dokonce i celé kurdské etnikum (bez ohledu na členství v *Kurdské straně pracujících*, PKK). (Wintour 2018) Záměrné zmatení pojmů, navíc opakované vůdčí autoritou pak může mít významné implikace. Během studijního pobytu v zahraničí jsem byl sám svědkem nekritického přijetí Erdoğanovy nenávislné rétoriky některými tureckými kolegy.

Opačný problém nastává ve chvíli, kdy je subjekt odpovídající klasifikaci terorismu současně aktivní ve zcela legitimních politických a sociálních oblastech. Takové případy nebyly a nejsou nikterak ojedinělé. Skupiny spojované s teroristickými útoky jako *Africký národní kongres* (dále jen ANC), *Irská republikánská armáda* (dále jen IRA), a především *Hamás* nebo *Hizballáh* skýtají mnohem méně alarmující obraz legálních, nenásilných aktivit. (LaFree 2018) Některé z nejvíce prominentních teroristických skupin světa zahrnujících *Eskaudi Ta Askatasuna* (dále jen ETA), *Tygry osvobození tamilského Ílamu* (dále jen LTTE) či *Revoluční ozbrojené síly Kolumbie* (dále jen FARC) samy sebe vnímají jako bojovníky za

¹ V knize *The Routledge Handbook of Terrorism and Research* představil Alex Schmid na 250 známých definic. (Schmid 2011: 39) Definice se liší nebo naopak shodují v jednotlivých definičních elementech, kterých je podle autora celkem 12. LaFree (2017) zjistil, že definice světově nejprestižnějších databází terorismu (GTD apod.) se shodují jen ve dvou elementech. Tento fakt jen potvrzuje širokou možnost uchopení definice terorismus i mezi odborníky.

svobodu (*freedom fighters*).² Mají podporu loajálních stoupců, kteří ač mohou odsuzovat terorismus, se na skupiny spoléhají v propagaci společné politické agendy podobně jako se voliči spoléhají na politickou stranu.

Terorismus je především aktivitou, metodou a taktikou, která produkuje násilí a teror – stav extrémního strachu či hluboké úzkosti paralyzující oběti v důsledku viktimizace, jimiž jsou záměrně vystaveni civilisté (Schmid 2011: 3). Takové pojetí „terorismu“ se odvíjí od akce (*action-based*), nikoliv od ideologie či povahy aktéra (*actor-based*).³ Pokud je organizace označena za teroristickou, je nezbytné chápat tento „terorismus“ jako typ aktivity než jako typ organizace. (Asal 2012: 485; Martin, Perliger 2012: 22) Obecně platí, že terorismus jako taktika bývá využíván různorodou skupinou aktérů sahajících od států až po jednotlivce (fenomén tzv. osamělých vlků) na základě celé škály motivací (Stern 2017), s vidinami politických, ekonomických, náboženských, sociálních či jiných cílů (Hoffman 1999).

Politické vědy mají tendenci striktně oddělovat politické strany a teroristické organizace do izolovaných kategorií. Politické strany jsou legitimními aktéry a klíčovými komponenty demokratického systému. Operují v zavedeném prostoru, reprezentují rozdílné zájmy obyvatelstva, soupeří o lidovou podporu, nabývají politického mandátu a spolu/utváří domácí politiku. V organizaci a působení bývají relativně transparentní. (Ware 1996: 1–6) Teroristické skupiny jsou oproti tomu aktéry tajnými, nelegitimními, nereprezentativními a rozvratnými. Operují vně politického systému. Jejich zásadním atributem je teroristická činnost. (Martin, Perliger 2012: 23) Zatímco výše zmíněný přístup odpovídá podmínkám západních demokracií, v jiných částech světa, např. v regionech Blízkého východu, severní Afriky nebo jihovýchodní Asie některé teroristické organizace běžně operují jako politické strany. Ve skutečnosti se oba typy organizací odlišují taktikami, které si osvojí (Martin, Perliger 2012: 23).

² Rozlišení členů od nečlenů teroristických skupin je vždy citlivou záležitostí, zejména, pokud jsou tito členové definováni na základě etnické, náboženské nebo národnostní příslušnosti více než na základě spáchaného či zamýšleného násilí. Toto rozlišení je zásadní v momentě, kdy je zvažováno vojenské potlačení teroristických skupin.

³ Luis De la Calle a Ignacio Sánchez-Cuenca (2009; 2012) nabízejí alternativní přístup k vnímání terorismu, odvozený od povahy aktéra (*actor-based*), přičemž je zásadní, zda tento aktér kontroluje teritorium či nikoliv. Pokud ano, nejedná se dle autorů o terorismus, nýbrž o guerillu, pokud teritorium nekontroluje, pak autoři hovoří o terorismu. Tento přístup je v mnoha ohledech problematický, příliš se spoléhá na strukturální kapacity daného aktéra (Asal 2012: 487)

Existují příklady politických stran, které se uchýlily k terorismu, analogicky také teroristické skupiny, které se rozhodly opustit ozbrojenou kampaň a nadále působit jen politicky. Tyto nuance jsou zachyceny ve zjednodušující koncepci Susanne Martinové a Ami Perligera (2012), podle které je v obou případech aktérem *politická skupina* užívající různých taktik za různých okolností. Politická skupina je širší kategorií, která v sobě zahrnuje politické strany i teroristické organizace. Rozlišit lze dva typy změny taktiky: když se politická strana uchýlí k terorismu nebo teroristická skupina ke stranické politice. Není přitom vyloučeno, že se politická skupina zřekne původní taktiky. Naopak, ve většině případů dochází k jejich komplementaci.

Jedněmi z prvních případů politických skupin, které se vzdaly násilí, byly ANC, respektive jeho ozbrojené křídlo *Kopí Národa*, nebo *Organizace pro osvobození Palestiny* (dále jen OOP). Jásir Arafat, vůdčí reprezentant OOP, svého času označovaný za teroristu a přímo či nepřímo spojovaný s únosy letadel, bombovými útoky a únosy se stal v roce 1993 spolusignatářem dohod z Osla a o rok později dokonce držitelem Nobelovy ceny míru. (Wright 2017) Jistý precedent představuje také *Prozatímní Irská Republikánská armáda* (dále jen PIRA), která se vzdala ozbrojené kampaně ve prospěch prosazování republikánských politických požadavků prostřednictvím legitimní politické strany *Sinn Féin* a která dosáhla výrazných volebních úspěchů demokratickou cestou. V současnosti je druhou nejsilnější politickou stranou v Severním Irsku (Russel 2017). Bývalí příslušníci IRA se později vyjádřili v tom smyslu, že „*volební urna je mocnější než pistole*“ (Simon, Stevenson 2010). Obdobným případem byla transformace FARC v politickou stranu *Revoluční alternativní síla Kolumbie* (taktéž pod zkratkou FARC). Výměnou za odzbrojení bylo FARC garantováno deset křesel v kolumbijských legislativních orgánech bez ohledu na výsledek voleb (Alsema 2016).

Na rozdíl od podobných precedentů z různých částí světa pokračují blízkovýchodní teroristické skupiny i po vstupu do politiky v násilných kampaních. Předmětem výzkumu diplomové práce je postihnout kvalitativní změnu v taktikách vybraných teroristických organizací, charakterizovaných jako teroristické semi-státy, od teroru ke konvenční politice a zpět. S využitím komparativní případové studie budou na případech *Hamásu* a *Hizballáhu* testovány teorie vazeb politiky a teroru s cílem zodpovědět následující (klasifikační) výzkumnou otázku:

Proč se palestinský Hamás a libanonský Hizballáh nevzdávají násilí, přestože mohou své požadavky prosazovat nenásilnou, politickou cestou?

Srovnávací analýza Hamásu a Hizballáhu podrobí empirickému testu trojici pracovních hypotéz:

Hypotéza 1: *Politické skupiny se pravděpodobně uchýlí k násilí, jestliže selhávají politická vyjednávání.*

Hypotéza 2: *Politické skupiny pod vnějším tlakem, který ohrožuje jejich strukturu sui generis, se spíše uchýlí k násilí.*

Hypotéza 3: *Politické skupiny silně oddané odporu proti nepříteli se spíše uchýlí k násilí.*

Závislou proměnnou představuje násilí, respektive použití násilí obecně a terorismu konkrétně. Násilí zahrnuje veškeré formy politického násilí včetně terorismu, který je podmnožinou násilí cíleného na civilisty. Nezávislými proměnnými jsou tři faktory: selhání politických vyjednávání, ohrožení hybridního charakteru organizace a silná oddanost k odporu proti nepříteli. Vyjednávání mohou být pro politickou skupinu úspěšná či neúspěšná, přičemž neúspěch je vysvětlován neochotou spolupracovat či selháním diplomatických snah. Vnější tlak na změnu hybridní struktury politické skupiny může být namířen na ozbrojenou nebo na politickou složku organizace. Odpor proti politickému nepříteli může být zdrojem popularity a podpory dané skupiny. V takovém případě se ozbrojený odpor může stát závazkem. Testování platnosti výše zformulovaných hypotéz má za cíl odhalit kritické příčiny pohnutek vedoucích politické skupiny jako Hamás a Hizballáh k pokračování v násilné, teroristické kampani.

Detailní pochopení vícevrstvých politických skupin může být s měnící se povahou konfliktů klíčové pro jejich řešení. Stále častěji dochází ke konfliktům mezi státními a nestátními aktéry (Baumann, Stengel 2018). Z pohledu řešení konfliktů je lze zahrnout do mírového procesu, nebo je eliminovat. Vojenská řešení, strategie války proti terorismu, se stále více ukazují jako bezvýsledná (Zimmerman 2018). Je proto nutné nalézat nové způsoby boje proti terorismu, zejména ty nevojenské. Závěry diplomové práce mohou být konfrontovány se současnými protiteroristickými strategiemi.

1.2. Metodologie a výběr případů

Studium terorismu skýtá rovněž metodologické výzvy. Jednou z nich je nedostatek přesných, nezaujatých a kompletních dat. Primární prací badatelů je proto kritická manipulace s dostupnými prameny, zejména s prameny sekundárními, u kterých bývá jistá míra politizace běžnou součástí interpretace.⁴ Zároveň platí, že teroristé se propagace svých činů aktivně účastní. Jak příhodně poznamenal Brian Jenkins (2015: 16): „*terorismus je divadlo*“ a „*teroristické útoky jsou často pečlivě komponované tak, aby přilákaly pozornost elektronických médií a mezinárodního tisku.*“

Většinu prací zabývajících se vazbami politiky a teroru ztělesňují případové studie zevrubně zkoumající jeden případ, ale bez výraznějších snah o jeho širší kontextuální nebo komparativní doplnění. Kvalitativní přístup sehrává důležitou roli, neboť poskytuje deskriptivní vhled do jednotlivých případů, kterého nemůže být dosaženo analýzou většího počtu *n*-případů. Případové studie bývají využívány k derivaci a testování teorií. Jedno-případové studie nemohou být použity k oběma účelům, jejich největším omezením je derivace obecných hypotéz, tedy slabá schopnost generalizace a *ad hoc* vysvětlení. Komparativní případová studie zkoumá dva nebo několik případů a provádí jejich srovnávací analýzu, má proto větší vysvětlující hodnotu a může být považována za alternativu k experimentu. (Karlas 2008: 62)

Předkládaná diplomová práce je svou povahou diachronní srovnávací analýzou a narativní analýzou Hamásu a Hizballáhu, dvou z nejsilnějších nestátních aktérů operujících na Blízkém východě. Počet případů a jejich charakter nasvědčuje badatelskému záměru o co nejhlubší pochopení zkoumaných subjektů a spíše než úsilí o ryze holistický přístup. Strategie výběru právě těchto dvou případů byla částečně motivována snahou zmírnit rizika obecného metodologického problému komparativních analýz, kdy navyšováním počtu případů dochází ke snižování množství relevantních proměnných, což je u kvalitativního výzkumu spíše nežádoucí. (Karlas 2008: 67–68) Dalším důvodem výběru dvojice případů byl jejich srovnatelný charakter a „výjimečnost“ v rámci politických skupin operujících na Blízkém východě. Organizace Hamás a Hizballáh bývají vnímány a kategorizovány

⁴ Od roku 2001 je nám v tomto ohledu velmi nápomocen projekt *Global Terrorism Database* (GTD) Marylandské univerzity, který se soustředí na kolekci dat o teroristických aktivitách uveřejněných ve světových médiích, ze kterých poté za pomoci striktně nastaveného metodologického vzorce generuje relevantní informace potřebné pro objektivní výzkum.

obdobně. Působí výraznou rezonancí uvnitř dynamického regionu, která by neměla být podceňována.

Přístup k regionu Blízkého východu je obecně zatížen domněnkami o neměnění se, statické povaze regionálních aktérů, ať už státních, nebo nestátních. Opodstatněnosti tohoto poznatku nasvědčuje fakt, že organizace jako Hamás či Hizballáh bývají posuzovány z hlediska jejich teroristické povahy a analyzovány v rámci disciplín mezinárodní bezpečnosti a studií terorismu. Výzkum nestátních aktérů Blízkého východu by se měl ubírat produktivnějším směrem, nacházet odpovědi na otázky typu: Co teroristické organizace dělají, když „právě nebojují“? Proč působí jako alternativní formy vlády? Jakým způsobem se rozvinuly ve vícevrstvé sofistikované organizace? Byl jejich rozvoj výsledkem strategického pragmatismu nebo dynamické adaptace? Proč nehodlají ukončit teroristickou kampaň?

1.3. Členění práce

Členění diplomové práce do příslušných kapitol a podkapitol odráží strukturální potřeby komparativní případové studie. První, teoretická část představuje teoretické koncepty potřebné k zodpovězení výzkumné otázky. Zaprvé, teorie *teroristických semi-států*, která je vyústěním debat o tzv. páté vlně terorismu, představí fenomén vícevrstvých, sofistikovaných teroristických organizací. Dále bude za přispění teorií Leonarda Weinberga, Ami Pedahzura, Arie Perliger a Suzanne Martinové objasněna transformace teroristické skupiny v politickou stranu a koncepce *politické skupiny* zahrnující teroristické organizace i politické strany. Kapitola pojednávající o politickém vyjednávání, vystavěná na pracích Audrey K. Croninové a Petera R. Neumanna, pak připomene, že se v minulosti některé teroristické organizace vzdaly násilné taktiky a v prosazování svých cílů pokračovaly nenásilnou, legitimní politickou cestou. Poslední kapitola teoretické části identifikuje klíčové faktory vedoucí k rozhodnutí politické skupiny použít násilí, na jejichž základě budou vystaveny pracovní hypotézy záhy testované v analytické části práce.

Druhou část diplomové práce představuje srovnávací analýza palestinského Hamásu a libanonského Hizballáhu. Obě skupiny budou krátce představeny v historickém a kontextuálním narativu. Bude zkoumána jejich vícevrstvá povaha odpovídající konceptům *teroristických semi-států* a politické skupiny, přičemž důraz bude kladen na ideologická východiska, specifické cíle, okolnosti transformace v politickou stranu či pokusy o politická

vyjednávání. Jedna z kapitol bude věnována též spolupráci obou skupin. Závěrem diplomové práce bude diskuse a vyhodnocení srovnávací analýzy, které nabídne odpověď na výzkumnou otázku stanovenou v úvodu.

1.4. Hodnocení literatury

Existuje velké množství literatury zaměřené na otázky terorismu a politického násilí na skupinové úrovni (viz např. Crenshaw 1983; Bloom 2005). Tyto práce jsou ovšem často zatíženy jistým anachronismem, jehož vlivem je na současné teroristické skupiny nazíráno jako na skupiny minulé. Menší část literatury nabízí alternativní náhled na současné teroristické organizace, které se vymykají tradičním konceptualizacím. Italská expertka na terorismus Benedetta Bertiová v posledním desetiletí publikovala množství podobných prací, které byly inspirací pro mou diplomovou práci. Za nejpřínosnější považuji článek *What's in a Name? Re-Conceptualizing Non-State Armed Groups in the Middle East*, ve kterém autorka upozorňuje na hybridní povahu některých současných teroristických organizací na Blízkém východě a zpochybňuje jejich označení – nestátní aktéři. Obdobným způsobem o tomtéž fenoménu píší autoři Or Honig a Ido Yahel. Jejich článek *A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States* napadá i rozvíjí známou teorii vln terorismu Davida Rapoporty.

Problematiku transformace teroristické skupiny v politickou stranu pokrývají díla Leonarda Weinberga a jeho spoluautorů. Weinberg zkoumal vazby mezi politickou stranou a teroristickou skupinou již od 90. let. Edice *Political Parties and Terrorist Groups* z roku 2009 představuje vrchol jeho bádání. Na základech jeho publikací vystavěli autoři Susanne Martinová a Arie Perliger ve studii *Turning to and from Terror* koncept *politické skupiny*, který je v mé diplomové práci využit jako zastřešující označení vícevrstvých organizací, jež současně operují jako teroristické skupiny i politické strany a dle okolností volí taktiku terorismu nebo politiky.

Kapitola o politickém vyjednávání s teroristy čerpá především z knihy profesorky Audrey Kurth Croninové *How Terrorism Ends*, ve které autorka definovala šestici scénářů konce terorismu. Jením z nich je právě vyjednávání. Vhodným doplněním tohoto zdroje je mezi jinými práce německého odborníka na terorismus Petera Neumanna *Negotiating with Terrorists*. Croninová nabízí rovněž zajímavý náhled podobný Bertiové na teroristickou organizaci ISIS ve svém článku pro *Foreign Affairs: ISIS Is Not a Terrorist Group*.

Co dostupná literatura veskrze nenabízí, je detailní analýza příčin stojících za rozhodnutím politické skupiny uchýlit se k taktice násilí, popř. terorismu. Jedinečným dílem svého druhu je kvantitativní analýza trojice autorů Victora Asala, Marcuse Schulzkeho a Amy Pateové *Why Do Some Organizations Kill While Others Do Not*. Autoři nalézají klíčové proměnné s ohledem na zahrnutí jak násilných (teroristických skupin), tak nenásilných organizací (politických stran) regionu Blízkého východu a severní Afriky, kam spadají i případy Hamásu a Hizballáhu.

Srovnávací analýza vychází z tematicky vyhraněnější literatury detailněji zkoumající jednotlivé případy. Nápomocnou v tomto směru byla především kapitola Julie Herrickové *Nonstate Actors: A Comparative Analysis of Change and Development within Hamas and Hezbollah*, která hlouběji zkoumá jednotlivé vrstvy Hamásu i Hizballáhu. Naopak Matthew Levitt je kritikem „vrstev“ Hamásu. V knize *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad* označuje autonomii jednotlivých vrstev Hamásu za mýtus. Politický aktivismus Hizballáhu je pak výstižně vyložen na stránkách práce Kristy Wiegandové *Reformation of a Terrorist Group: Hezbollah as a Lebanese Political Party*.

Kromě výše uvedené výběrové literatury práce čerpá také z periodik. K doplnění informací o současných aktivitách dvojice případů sloužily např. *Financial Times*, *Foreign Affairs*, *Perspectives on Terrorism* nebo *The Jerusalem Post*. Data o teroristických útocích, terorismem postižených zemích, použitých zbraních atd. poskytla *Global Terrorism Database (GTD)*.

2. TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Některé současné teroristické skupiny jsou komplexními politickými, sociálními a militantními organizacemi aktivními jako protestní, povstalecké skupiny proti autoritám, jakož i politické strany účastníci se volebního procesu. Spravují komunikační kanály, televizní stanice, internetové stránky a média, díky čemuž rozšiřují svou členskou a podporovatelskou základnu. Investují do nabytí finančních prostředků ziskovým byznysem, např. stavebnictvím. Tyto aktivity jsou klíčové, umožňují skupinám získávat finanční prostředky a moc. Budují vazby s obyvatelstvem investicemi do sociálních služeb: staví školy, nemocnice, půjčují peníze. V oblastech násilných konfliktů často poskytují obyvatelstvu bezpečnost, čímž vyplňují bezpečnostní mezeru, kterou zanechal selhávající stát. (Berti 2015)

Čím jsou tyto skupiny komplexnější a sofistikovanější, tím méně bychom na ně měli nahlížet jako na opak státu. Představy o podobě státu se mohou v odlišných historických a kulturních oblastech značně lišit. Palestinská teritoria nejsou uznávána jako plnohodnotný stát většinou světových vlád, přesto hovoříme o izraelsko-palestinském konfliktu jako o konfliktu mezi dvěma národy. Rozlišení státu od nestátního aktéra je v regionu Blízkého východu komplikovanější než kdekoli jinde. (LaFree 2018) Definici státu v západním pojetí nastavil Vestfálský mír, který kromě jiných definoval princip sebeurčení, na který je dodnes standardně odkazováno. Jiné oblasti, např. Blízký východ však západní koncepci státu plně nesdílejí. Například samozvaný ISIS má vlastní představy o státu a státnosti.

Duální charakter komplexních teroristických organizací je výsledkem postupné transformace ozbrojené skupiny v politickou stranu. Některé historické precedenty (IRA, FARC) mohou vést k předpokladu lineárního vývoje transformace, na jejímž konci nenásilná legitimní politická strana prosazuje zájmy spřízněného segmentu obyvatelstva. Existují však organizace, které proces transformace započaly, ale násilí se nevzdaly – nerozpustily svá ozbrojená křídla odpovědná za násilí a terorismus. Celý proces tedy směřuje zpět k teroristickému počátku. Odborníci hovoří o cyklické transformaci z teroristické skupiny v politickou stranu a zase zpět (Berti 2016).

Výše popsaný hybridní charakter teroristických organizací umožňuje volbu mezi typem taktiky. Skupiny tak mohou svých cílů a požadavků dosahovat politickým vyjednáváním nebo alternativní cestou – násilím, terorismem a zastrahováním. Vyjednat

s organizací, která neprodělala kompletní transformaci, je problematické a rizikové pro obě strany dialogu. Politická legitimnost vlády je závislá na způsobu vedení i výsledku jednání. Neopatrný postup může ohrozit pozici vlády a stran, které ji reprezentují. Teroristé jsou rovněž ohroženi, politické vyjednávání je považováno za jednu ze strategií vedoucích k ukončení jejich násilné kampaně, potažmo existence (Cronin 2009).

Příčiny terorismu politicky aktivních organizací je třeba identifikovat s ohledem na jejich racionalitu a politický potenciál. Příčiny terorismu jsou z dostupné literatury známy, odvozují se od ideologických motivů a specifických cílů teroristických skupin (Crenshaw 1981). Avšak identifikovat příčiny preference taktiky násilí a terorismu za předpokladu, že se v prosazování cílů a požadavků nabízí také taktika politiky, vyžaduje zvýšenou pozornost.

2.1. Proměna teroristické hrozby: Al Káida a tzv. Islámský stát

Po útocích 11. září byl západní bezpečnostní složky po dekadách příprav na konfrontaci s konvenčními nepřáteli zaskočen nekonvenčním protivníkem, jakým byla Al Káida. USA s jejich spojenci proto vybudovaly složitou byrokratickou strukturu pro boj s touto džihádistickou organizací. Adaptovaly své vojenské, bezpečnostní a právní struktury na „boj proti terorismu.“ O třináct let později bylo třeba čelit další teroristické skupině, samozvanému *Islámskému státu* (dále jen ISIS), který nahradil Al Káidu coby hrozbu nejvyššího stupně. Mnoho pozorovatelů předpokládalo, že postačí, aby byla pozornost mohutného protiteroristického aparátu přesunuta na nový cíl. Nicméně, jak upozorňuje mnoho odborníků v čele s Audrey K. Croninovou (2015), „*ISIS není Al Káidou, nýbrž jejím následníkem.*“ Ačkoliv používá teroristické taktiky, ve skutečnosti teroristickou organizací není (Cronin 2005).

Teroristické sítě jako Al Káida mívají obecně několik set členů, dopouštějí se nevybíravého násilí, nekontrolují teritorium a nemohou přímo konfrontovat své síly s vojenskými silami státu. ISIS v době největších úspěchů disponoval až 30 000 oddanými členy, ovládl teritoria v Iráku a Sýrii, disponoval extenzivními vojenskými schopnostmi, kontroloval komunikační spojení, řídil infrastrukturu, zajistil si financování a účastnil se sofistikovaných vojenských operací. „*ISIS je ... pseudo-stát vedený konvenční armádou*“ (Cronin 2015). Proto nemohou být protiteroristické strategie aplikované na Al Káidu stejně efektivní i vůči ISIS. Al Káida sama sebe označovala za předvoj globální vzpoury muslimské společnosti vůči sekulární nadvládě. (Cronin 2015) ISIS měl za cíl ovládnout teritorium a na

jeho základech stvořit „čistý,“ sunnitský islámský stát ovládaný přísnou interpretací práva šaría, a zničit tak politické hranice na Blízkém východě. Ty byly z jejich pohledu ve 20. století uměle narýsovány západními mocnostmi. Hlavním cílem tak bylo postavit se do role jediné politické, náboženské a vojenské autority nad vším muslimským světem.

ISIS řídil funkční pseudo-stát s komplexní administrativní strukturou. ISIS není pouhou povstaleckou skupinou bojující proti etablované vládě, spíše se jedná o jednu ze stran v občanské válce mezi odštěpeneckým teritoriem a slabým centrálním státem. Nejeфекtivnějším způsobem, jakým ISIS porazit je Croninovou (2015) navrhovaná taktika *ofenzivního zadržování (offensive containment)*, kombinace omezené vojenské kampaně a diplomatické a ekonomické snahy ISIS oslabit, se simultánním úsilím aliancí ohrožených států. Strategie proti terorismu by měla zacházet s nepřítelem více jako se státem, ISIS sice není jadernou mocností, ale představuje hrozbu mezinárodní stabilitě srovnatelnou se Severní Koreou. (Cronin 2015) Celosvětově lze vypořádat kvalitativní změnu teroristických organizací, které udávají nový trend bezpečnostních hrozeb.

2.2. Pátá vlna terorismu – nástup teroristických semi-států?

Ve své vlivné studii *The Four Waves of Modern Terrorism* z roku 2004 dělí David Rapoport historii moderního terorismu (tj. od 19. století) do čtyř časových period, z nichž každá má charakteristiku, jež způsobila „vlnu“ terorismu. Rapoport definuje tuto „vlnu“ jako „*cyklus aktivit jednom časovém úseku, s mezinárodními rysy, obdobnými aktivitami objevujícími se v různých regionech, poháněné společnou převládající energií, jež definuje zúčastněné skupiny*“ (Rapoport 2004: 47). Touto převládající energií míní Rapoport ideologii, podle níž jsou vlny nazývány: anarchistická (1880–1920), antikoloniální (1920–1960), vlna nové levice (1960–1979) a náboženská vlna (iránská revoluce 1979–, sovětská invaze do Afghánistánu a odboj mudžáhidů), která dle Rapoporta pokračuje dodnes.

Navzdory kritice Rapoportova přístupu, zejména v otázce vypouštění fenoménů jako pravicový, etno-nacionalistický terorismus a organizovaný zločin, je typologie považována za vysoce užitečnou. Popisuje centrální aspekty každého období moderního terorismu, a proto může sloužit jako základ pro předvídání transformace fenoménu terorismu na globální úrovni. (Honig, Yahel 2017: 1–2) Rapoport tvrdí, že jakmile převládající energie přestane ovlivňovat formaci nových skupin, začne se vlna vytrácet. (Simon 2011: 49) I malý počet vlivných skupin pak může podnítit další vlnový cyklus. Klíčovými atributy jednotlivých vln

jsou dva faktory: (1) transformace v komunikačních a transportních strukturách a (2) nová doktrína nebo kultura. (Cronin 2006: 16) Náboženská vlna terorismu se zdá mít trvalé a stabilní jádro. Náboženské konflikty zahrnují vůli vyšší moci, státy nemohou uspokojit požadavky nábožensky motivovaných teroristů, kteří věří, že svými činy „šíří slovo boží“. (Kaplan 2010: 26)

Představa, že ve světě stále převládá náboženská vlna terorismu, je po útocích z 11. září 2001 posilována psychologickým dopadem násilného náboženského extremismu zejména v západních zemích, a to navzdory statistické skutečnosti, že USA a Evropa jsou terorismem postižené mnohem méně než regiony Blízkého východu a Severní Afriky, jižní Asie, sub-saharské Afriky nebo jihovýchodní Asie (GTD 2017). Statistické údaje navíc jednoznačně dokládají, že v posledních letech (od roku 2014) dochází k celosvětovému poklesu teroristických útoků (Roser et al 2018).

Je obtížné s přesností určit, kdy jedna vlna terorismu končí a začíná další. Může trvat roky, než se nová ideologie etabluje a objeví se nové skupinové vzorce. Hrozí proto, že potenciální pátá vlna terorismu bude identifikována na základě předběžných závěrů a spekulací. Rapoport datoval předpokládaný konec čtvrté vlny terorismu k letům 2020 až 2025. Zatímco někteří odborníci jsou přesvědčeni, že náboženská vlna bude pokračovat do doby neurčité, jiní přicházejí s návrhy, a dokonce teoriemi páté vlny moderního terorismu.

Jeffrey Kaplan (2010b) hovoří o páté vlně jako o tzv. *novém tribalismu*. Tvrdí, že některé teroristické organizace se mohou vyvíjet, a přitom si zachovat charakter původní (náboženské) vlny. Za příklad udává Hamás nebo OOP. Tyto skupiny dokázaly těžit z toho, že se „stáhly do sebe“ a zpřetrhaly vazby se skupinami předcházející vlny. Odtrhly se od okolního světa proto, aby našly utopickou vizi stvoření bezchybné společnosti. (Kaplan 2010a: 12) Cílem Kaplanovy páté vlny terorismu je stvoření nové etnicity neboli tribalizované společnosti. Tohoto záměru může být dle autorova konceptu dosaženo i prostřednictvím genocidy, která by odstranila etnické či jinak nepohodlné menšiny z vize nového světa. Kaplanův koncept vznikl na pozadí zločinů *Rudých Khmerů*, které vnímal jako předvoj páté vlny terorismu. Obdobně zkoumal a kategorizoval i ugandskou *Boží armádu odporu* (LRA), kterou záhy prohlásil za plnohodnotnou teroristickou skupinu páté vlny terorismu, jež může sloužit jako metodologický model tím, že splňuje všech sedmáct poznávacích bodů, které na základě svých analýz sestavil.

Kaplanův model páté vlny terorismu nicméně nezahrnuje džihádistické teroristické skupiny jako *Boko Haram* nebo *Islámský stát* (dále jen ISIS), které jsou ve svých rysech s Kaplanovými kritérii konzistentní. Vyjmul je z teorie pro jejich internacionalizaci. Objevují se naopak v teorii Anthonyho Celsa, jehož pátá vlna pojí skupiny s cílem separovat se od moderního světa, odstranit západní vlivy a založit vysněný chalífát. (Celso 2015: 252)

Jeffrey Simon (2011) podporuje myšlenku teoretického modelu vln, ale příliš se odklání od původního Rapoportova konceptu. Simon argumentuje, že nebude existovat jednotná teroristická ideologie, která by dominovala páté vlně obdobným způsobem jako dříve anarchismus, anti-kolonialismus, nová levice/marxismus nebo náboženský fundamentalismus. Zatímco Rapoport zdůrazňoval roli ideologií, Simon poukazuje na roli technologií, která má být definujícím rysem páté vlny terorismu. Sám ji nazývá technologickou vlnou. Dodává, že „*jestli cokoli ve světě terorismu vyvolává strach a reakci velké části světa, pak jsme svědky nové vlny terorismu*“ (Simon 2011: 49). Klíčovými aktéry Simonova konceptu jsou státy a nestátní aktéři, ale zvláštní význam přikládá fenoménu posledních let – tzv. osamělým vlkům, kteří jsou radikalizováni ve virtuálním prostředí internetu a představují tak specifickou trvalou hrozbou.

Ideologie je hybnou silou Kaplanova modelu *nového tribalismu*, stejně jako Celsovy „doplňkové“ teorie džihádistické vlny. Podle Kaplana bude centrem aktivit páté vlny terorismu Afrika, jejíž populace masivně emigruje z válečných zón s vidinou bezpečnosti a sociálně zajištěné budoucnosti. Všechny tři teorie se liší, ale spojíme-li dohromady jejich kritické elementy, pak můžeme získat celistvější představu podoby nadcházející vlny terorismu.

Or Honig a Ido Yahel (2017) přicházejí s teorií *teroristických semi-států* (dále jen TSS) objevujících se v širší oblasti Blízkého východu (sahající až po dnešní Pákistán) a severní Afriky, typicky v epicentrech občanských válek. TSS definují jako rebelské skupiny, které a) kontrolují část teritoria státu a vykonávají vládu, b) ale stále se spoléhají na násilí a nekonvenční, asymetrický způsob ozbrojeného odporu (srov. Berti 2016; Berti, Gutiérrez 2016).

Příklady povstaleckých skupin, které získaly kontrolu nad rozsáhlejšími územími, zahrnují: *aš-Šabáb*, jenž v roce 2009 zabral velkou část jižního Somálska; *Západoafrická provincie Islámského státu* od doby, co se *Boko Haram* zmocnil severovýchodní Nigérie

v roce 2014; libanonský *Hizballáh* od roku 2000, *Hamás* v Pásmu Gazy od roku 2007, *Tálibán* v Pákistánu od roku 2007; *Islámský stát* v Iráku a v Sýrii od roku 2014; *Džabhat An Nusrá* od roku 2015; *Al Káida na Arabském poloostrově* (AQAP) soustředěná v provincii Hadhramaut v jižní Jemenu od roku 2015 a v neposlední řadě *Hútíjové*, taktéž od roku 2015. (Honig, Yahel 2017: 2)

Autoři netvrdí, že nový fenomén TSS nahradí tradiční teroristické skupiny jako Al Káida nebo fenomén tzv. osamělých vlků. Podle nich existuje možnost, že nová vlna bude hrát dominantní roli při určování dynamiky teroristických aktivit změnou povahy interakcí mezi odlišnými teroristickými skupinami, a to následovně: malé teroristické skupiny budou často formálně napojeny na TSS. Regulérní teroristické skupiny budou nacházet azyl na teritoriích ovládaných TSS. Dva různé semi-státy přitom mohou spolupracovat (viz kapitola 3.3) nebo spolu mohou soupeřit jako AQAP a Hútíjové v Jemenu. Regulérní teroristické skupiny se pak připojí k jednomu TSS, aby se ubránily druhému TSS. Je třeba zdůraznit, že fenomén TSS slouží jako ideová inspirace při útocích tzv. osamělých vlků (incidenty v San Bernardinu v roce 2015, Orlandu v roce 2016, útoky nákladními automobily v Berlíně, Jeruzalémě a Nice v letech 2016 až 2017). I když se v posledně zmiňovaných příkladech útočníci přihlásili k ISIS, není jisté, zda by k podobné radikalizaci došlo, pokud by radikální TSS neexistoval.

Přítomnost TSS vysvětluje dvojice autorů ve čtyřech strategických kontextech, kterými jsou izraelsko-palestinský konflikt, náboženské konflikty v Africe, arabský sektářský konflikt (sunnité-šíité) a fenomén Al Káida a její odnože. Benedetta Berti (2016: 2) tento výčet doplňuje o události Arabského jara, kdy masová regionální mobilizace přispěla k evoluci nestátních aktérů v alternativní formu vlády napadající křehkou legitimitu a vládní deficit post-koloniálních států a jejich institucí.

Nenadálý růst výskytu TSS v za poslední dvě desetiletí podporuje poslední scénář jakožto nejpravděpodobnější variantu páté vlny terorismu. Ač se může zdát, že čtvrtá, náboženská vlna nadále trvá a v mnoha případech je neodmyslitelně spojena s budováním náboženských pseudo-států,⁵ TSS jsou fenoménem sekulárním, a jen ve zlomku případů

⁵ Islamisté ISIS spatřili v chaosu občanské války vhodnou příležitost založit chalífát, využili příležitosti k realizaci své vize (Honig, Yahel 2017: 8).

bývají útoky TSS přímo spojovány s náboženstvím. Větší roli sehraávají faktory jako ochrana teritoria, zachování *statu quo* vícevrstvé organizace či vlastní přežití. (Honig, Yahel 2017: 8)

2.3. Transformace teroristických skupin v politickou stranu

Typologii vazeb politiky a teroru poprvé rozpracovali Leonard Weinberg a William Eubank (1990). Sumarizovali typy vztahů mezi politickou stranou a teroristickou organizací, které podepřeli empirickými precedenty. O rok později Weinberg (1991) rozšířil diskusi o podmínky, za jakých se politické strany uchylují k terorismu, současně definoval rozdíly a podobnosti mezi politickou stranou a teroristickou organizací. Společně s Ami Pedahzurem a Arie Perligerem zkoumal transformaci politické strany v teroristickou skupinu, ale nově také transformaci teroristické skupiny v politickou stranu (Weinberg et al 2009: 75–104). Trojice autorů zaznamenala 49 případů transformace teroristických skupin v politickou stranu, z toho 26 případů dokumentuje teroristické skupiny, které se transformovaly v politické strany a 23 případů teroristických skupin, od nichž se odštěpilo politické křídlo, ale ponechaly si původní identitu a pokračovaly v páchání násilných činů. Většina teroristických skupin, které adaptovaly stranickou politiku, se objevovala od 60. do 80. let 20. století (81 %). Převážnou částí z nich (87 %) byly levicové nebo separatistické nacionalistické skupiny. Z geografického hlediska byla většina lokalizována v oblasti Latinské Ameriky, kde docházelo k častým změnám režimů, a Blízkého východu, což je připisováno vzniku státu Izrael a rekonstrukci libanonské demokracie. (Weinberg et al 2009: 79) Na základě komparativní analýzy pak dopěli k následujícím závěrům:

Obecně existují dva základní typy transformace teroristických skupiny v politickou stranu. Některé skupiny se definitivně vzdají násilí a zaměří svou pozornost na politickou kampaň a soupeření o voličské hlasy ve volbách. Úspěšným příkladem takové transformace bylo uruguayské *Hnutí národního osvobození (Tupamaros)* po restauraci demokracie v roce 1985. (Weinberg et al 2009: 75) V jiných případech teroristické organizace utvoří politická křídla, aby vyvolaly iluzi pozice legitimního politického aktéra, přičemž jsou nadále aktivní jako povstalecké skupiny. (Berti, Gutiérrez 2016) Takto duální organizace řídí zároveň násilné i nenásilné (stranickopolitické) aktivity, které střídají dle potřeby (Martin, Perliger 2012). Dle Audrey Kurth Croninové (2009) je právě tento typ organizací nejnebezpečnější.

Transformace bývá obvykle motivována externími faktory. Vláda, která je násilnými povstaleckými skupinami zpochybňována, může povstalcům nabídnout amnestii a možnost

reorganizace v mírumilovnou politickou stranu. Nově vzniklá strana může participovat na obvyklých politických procesech podobně jako v minulém století kolumbijská *Movimento 19 de Abril* (M-19). Další externí podmínkou úspěšné transformace je ustavení (nebo znovuuustavení a konsolidace) demokratického politického režimu. Např. ANC operoval v době jihoafrického apartheidu jako podzemní a exilová organizace s tajným teroristickým komponentem *Kopím národa*. S koncem apartheidu a nástupem Nelsona Mandely se *Kopí národa* stalo minulostí. (Weinberg et al 2009: 76) Platnost této podmínky však není univerzální. Příklad Španělska se s navrhovaným modelem se rozchází. Po tranzici k demokracii v polovině 80. let eskalovalo násilí ETA. Podmínku rovněž nelze aplikovat na transformace teroristických skupin v politické strany v nedemokratických režimech.

Katalyzátorem transformace teroristické skupiny v politickou stranu je rovněž dynamika uvnitř skupiny. Teroristické skupiny mají větší šanci vyjádřit své požadavky, jsou-li akceptovány veřejností, a pokud je jejich politické křídlo připravené politicky vyjednávat se suverénní autoritou. Severoirská strana *Sinn Féin* byla stranou politicky hájící zájmy *Prozatímní Irské republikánské armády* (dále jen PIRA).

Ve většině zemí jsou teroristé nuceni operovat v utajení. Tajné teroristické buňky mohou být při vedení násilné kampaně zdánlivě úspěšné. Italské *Rudé brigády* na konci 70. let unesly a popravily někdejšího ministerského předsedu. Vraždu Alda Mora ovšem nelze považovat za politický úspěch, neboť se činem nepodařilo dle původních očekávání skupiny zradikalizovat masu. Důsledkem únosu a zabití Mora bylo přesvědčení italské vlády, že *Rudé brigády* představují vážné ohrožení demokratického pořádku země. Jakékoliv vyjednávání bylo nemyslitelné. K potlačení Rudých brigád bylo založeno zvláštní policejní těleso, které v řádu let dosáhlo úplné eliminace skupiny. (Weinberg et al 2009: 77)

V určitých případech se objevuje druh geografické dělby práce, kdy organizace operuje ve dvou či více zemích. V jedné může vystupovat jako politická strana, nominovat kandidáty do parlamentních těles apod., zatímco ve druhé jedná výlučně jako „podzemní“ teroristická organizace. Tomuto popisu odpovídá *Hizballáh* v Libanonu a Izraeli. Jako šíitská strana v Libanonu se *Hizballáh* účastní regulérního politického procesu, ale v Izraeli operuje v podzemí, odkud provádí násilné akty. Stejně jako politické strany operují v konkurenčním prostředí, také teroristické skupiny soupeří se svými rivaly. Kolektivní aktivity teroristických organizací mohou připomínat vícestranický systém. (Weinberg et al 2009: 78) Například na

palestinských územích spolu soupeří Fatah, Hamás či PIJ. Zatímco s PIJ Hamás soupeří v ozbrojeném odporu proti Izraeli, s Fatahem soupeří ve volbách do *Palestinské národní rady* a ve vyjednávání s vnějšími aktéry včetně Izraele.

Zásadním poznatkem, na který L. Weinberg, A. Pedahzur a A. Perliger (2009: 106) upozorňují, je alternativní evoluce protestního hnutí. Demonstrují jej na příkladu IRA a *Sinn Féin*. Hnutí za nezávislé a jednotné Irsko, které bylo vyústěním společenského a politického protestu, dalo vzniknout zároveň politické straně *Sinn Féin* i teroristické organizaci IRA. Zatímco *Sinn Féin* jednala politicky, IRA hodlala dosáhnout stejných cílů násilnou cestou. Ve skrze stejné protestní hnutí vyprodukovalo nejméně dvě organizace se stejnými cíli, ale dramaticky odlišnými taktikami. V některých okamžicích obě organizace spolupracovaly, jinak si počínaly relativně nezávisle. Vztah mezi politickou stranou a teroristickou skupinou proto nemusí být vždy dyadický (Weinberg 1990). Protestní hnutí se stává organizovaným a institucionalizovaným. V případě politické strany dochází k přenosu požadavků hnutí na úroveň legislativních těles. Lídři hnutí vyjednávají a činí kompromisy, stávají se politiky. Např. hnutí Zelených ve Spolkové republice Německo se v 70. a 80. letech transformovalo z masových pouličních protestů v politickou stranu a později koaličního partnera vládnoucích sociálních demokratů.

Výše popsaný teoretický pokrok Weinbergových prací je však nekompromisně kritizován. Jedním z nejhlasitějších odpůrců Weinbergova přístupu je Orlandrew Danzell (2011), který zdůrazňuje význam ideologie jako zásadní proměnné a výzkum vazeb politiky a teroru dělí na strukturální (kvalitativní) a jím preferovaný strategický (kvantitativní). Dokonce se o předchozích pracích vyjádřil, že jsou založené na „*anekdotických a historických domněnkách*“ (Danzell 2011: 101). Přitom ve srovnání s konkurenčními pracemi má Weinbergův koncept větší vysvětlující hodnotu. Mnoho prací klade důraz na výsledek tranzice politika-teror než na její příčiny. Krista E. Wiegandová (2009) připisuje úspěch Hizballáhu v Libanonu jeho politickému vlivu a modernizaci bez udání vysvětlení, proč se Hizballáh zformoval v politickou stranu. Neumann (2007) zase na příkladu IRA výrazně přispěl k pochopení, jak může participace ve stranické politice vést k redukci politického násilí, ale opět bez objasnění motivů vedoucích k participaci. Okolnosti tranzice ke stranické politice nejsou příliš zřejmé ani v literatuře zkoumající konec terorismu (Cronin

2009) Navíc tyto práce nevěnují dostatečnou pozornost situaci, když politická skupina kontinuálně využívá násilnou i nenásilnou politickou taktiku.

Susanne Martinová a A. Perliger (2012) Weinbergův (et al 2009) koncept dále rozvinuli definicí *politické skupiny* alternující mezi terorismem a stranickou politikou. Pokud politická strana páchá terorismus nebo pokud je teroristické skupina aktivní v politice, pak je zpochybněna jejich nesmiřitelná rozdílnost. Koncept politické skupiny tento problém řeší zahrnutím politické strany i teroristické skupiny do jedné všezahrnující kategorie. Terorismus a politiku autoři vnímají jako taktiky, které politická skupina užívá dle okolností k dosažení svých politických cílů. (Martin, Perliger 2012: 24) Alternaci mezi oběma taktikami vysvětlují třemi faktory: charakteristikou režimu (demokratický, autoritářský), typem stranického systému (polarizace) a charakteristikou politické skupiny (ideologie, stáří skupiny, struktura). (Martin, Perliger 2012)

Z předchozích řádků je jasně patrné, že proces transformace teroristické skupiny v politickou stranu není lineární ani nezvratný (Weinberg et al 2009: 146). Benedetta Berti (2016b) poukazuje na realitu na Blízkém východě, kde skupiny mohou ve stejný čas realizovat různé úkoly. Násilí i politika proto mohou být v těsném propojení a fungovat paralelně (Wittig 2016; Marås, Söderström 2016: 114). Některé politické skupiny prochází kompletním cyklem od násilí ke stranické politice a odtud zpět k násilí a terorismu. V takovém případě je proces transformace jen částečný. Organizace operující v kontextu širokého hnutí jako je palestinský nacionalismus se běžně reakčně pohybují od terorismu ke stranické politice a zpět v závislosti na politických a bezpečnostních okolnostech. Případy mohou být palestinský *Fatah*, libanonské hnutí *Amal* či izraelský *Kach* (Weinberg et al 2009: 113–125).

Terorismus je považován za nevykořenitelný problém demokracií (Weinberg et al 2009: 127). Na rozdíl od autoritářských režimů si demokracie kvůli vládě zákona nemohou dovolit akci podobnou syrskému masakru Muslimského bratrstva ve městě Hama v 80. letech minulého století (Conduit 2016). Cena za ukončení teroristické kampaně bývá často příliš vysoká. To ovšem neznamená, že jsou demokracie v boji proti terorismu bezmocné. Teroristé mohou být poraženi pořádkovými silami, mohou přijít o podporovatelskou základnu, mohou se pro vnitřní disent rozštěpit nebo změnit *modus operandi*. Podobně jako se teroristické

strany objevují a mizí, i politické strany vznikají a zanikají. Není pravdou, že teroristické skupiny jsou efemérními a politické strany dlouhotrvajícími. (Weinberg et al 2009: 128–129)

Ochota skupiny vstoupit do politických vyjednávání a participovat ve volebním procesu je výrazným ústupkem, vyžaduje víru, že společná dohoda je možná. Protože spolu znesvářené strany často obtížně nalézají ochotu komunikovat, bývá obvykle nezbytná vnější mediace. Transformace teroristické organizace v politickou stranu může ovlivnit politická vyjednávání a přispět k řešení násilného konfliktu. Weinberg (et al 2009: 144) definuje tři faktory, kterými může transformace ovlivnit výsledek vyjednávání. Jsou jimi posílený status, sdílení moci (*power-sharing*) a zachování oddanosti. Status demokratické politické strany je legitimní, uznaný voliči a vládními autoritami. Transformace může být podobně jako v případě *Sinn Féin* součástí dohody o sdílené moci. Pokud organizace souhlasí s ukončením násilné kampaně, může získat záruku participace ve vládním rozhodovacím procesu (Alsema 2016).

2.4. Teorie konce terorismu – vyjednávání

Americká analytička Audrey Kurth Croninová ve své knize *How Terrorism Ends* (2009) definovala šestici scénářů ukončení teroristické kampaně, jmenovitě: zajetí či „dekapitace“ lídra, vstup do legitimního politického procesu, dosažení cílů, imploze nebo ztráta veřejné podpory, porážka či eliminace hrubou silou a tranzice od terorismu k jiné formě násilí. (Cronin 2009: 8) Vyjednávání představují jedinečnou historickou příležitost pro nenásilná řešení konfliktů. Mohou posloužit jako katalyzátor pacifikace nebo zániku teroristické skupiny, na druhou stranu generují řadu průvodních konsekvencí.

Autorčin druhý scénář – vstup teroristické skupiny do politického procesu – je zatížen převládajícím názorem, že demokracie s teroristy nevyjednávají. Např. v USA, je tento postoj dokonce oficiální politikou, pokud jde o vyjednávání o zajatcích a výkupném (Alexander, Kraft 2007: 1076–1078). Ochota vyjednat s pachateli teroristických činů, které jsou stále v živé paměti, by mohla mít závažné důsledky. Podle mnoha odborníků je smírné gesto náznakem tolerance dosavadních útoků a garancí uznání skupiny i s jejími metodami, což v konečném důsledku může být vykládáno i jako demonstrace toho, že terorismus „vítězí“ a že si mohou teroristé cestu k jednacímu stolu „vybojovat“. Tomu se vládní vyjednavací chtějí vyhnout, což je pochopitelné i z toho důvodu, že rozhovory s teroristy bývají riskantní a často neúspěšné. (Cronin 2009: 35, 38)

V praxi demokratické státy s teroristy vyjednávají běžně, respektive jsou k jednání donuceny okolnostmi. Pokud rozhovory odmítnou, mohou posílit argument, že jediným způsobem, jak na sebe teroristé mohou upozornit, je páchaní násilí. Motivací pro vyjednávání je mnoho, včetně skrytých, vypočítavých a občas také kontraproduktivních. Primárním cílem vlád je zastavit násilí páchané teroristy, sekundárními cíli bývá snaha minimalizovat risk vzniku nebezpečných precedentů a zabránit destabilizaci politického systému. Skrze komunikaci s teroristy mohou vládní vyjednávači získat informace o struktuře, hierarchii a vztazích uvnitř organizace, stejně tak o financování a jiné podpoře zvenčí. Mohou poodkrýt motivace a záměry skupiny, případně odhalit rozpory mezi jejími členy. Otázka vyjednávání totiž často způsobí štěpení uvnitř organizace, a to na svolné na jedné straně a na zastánce tvrdé linie na straně druhé. *Pravá Irská republikánská armáda (RIRA)* se v roce 1997 odštěpila od IRA. Během izraelsko-palestinského mírového procesu se od OOP odštěpily *Lidová fronta pro osvobození Palestiny, Demokratická fronta pro osvobození Palestiny* a *Lidová fronta pro osvobození Palestiny – Hlavní velení*. Je obvyklé, že se odštěpenecké frakce obrátí proti mateřské organizaci i proti sobě navzájem. Jak poznamenala Croninová (2009: 37–38): „*Rozděl a panuj*“ funguje u boje proti terorismu stejně dobře jako u jiných typů konfliktů – a v některých ohledech dokonce lépe.“ Vyjednáváním lze nahlédnout do nitra teroristické skupiny, díky čemuž mohou vlády lépe uzpůsobit efektivní reakce proti jejímu počínání. Státy vyjednávají dokonce i ve chvílích, kdy má teroristická skupina „navrch“. Británie si ponechala tajný komunikační kanál s IRA, a to i po útoku na *Downing street 10* v roce 1991, který ohrozil celý tehdejší vládní kabinet. Španělská vláda v roce 1988 usedla k jednacímu stolu s *Eskaudi Ta Askatasuna* (dále jen ETA) jen šest měsíců poté, co bylo bombovým útokem v supermarketu zabito 21 lidí. Dokonce i izraelská vláda v roce 1993 tajně dojednávala dohody z Osla i přesto, že OOP neustávala v teroristické kampani a odmítala uznat právo Izraele na existenci. (Neumann 2007)

Teroristé jako vyjednávací partneři bývají v lepších případech racionální, o těch se věří, že mají politické aspirace a potenciál stát se konstruktivní stranou společného dialogu. Opakem jsou iracionální teroristé, odborníky nazývají též nihilističtí, kteří mají absolutistické až apokalyptické cíle (často inspirované náboženstvím). Pro ně se násilí stalo zvrácenou formou seberealizace. Obvykle tvrdí, že násilí je jedinou možností, že se k terorismu uchylují v zoufalství a nenabízí se vhodná alternativa. (Cronin 2009: 38) Jak

upozorňuje Peter Neumann (2007), rozlišování mezi racionálními a iracionálními teroristy bývá často otázkou pozorovatelova úhlu pohledu. Pokud jsou skupiny typu IRA nebo ETA spatřovány jako racionálnější než Al Káida, pak je tomu zčásti proto, že jejich cíle – nacionalismus a separatismus – mají v západním politickém myšlení dlouhou tradici. Cíl Al Káidy – znovuoobnovení islámského impéria – je v tomto smyslu stejně nerealistický jako cíl německé *Frakce Rudé armády* – proměnit Spolkovou republiku Německo v socialistickou republiku pracujících. Vlády by proto, spíše než ideologii, měly zkoumat, jak teroristé přemýšlí o násilí a proč se k němu uchylují. Je to právě násilí, nikoliv politické cíle, co činí teroristické skupiny problematickými. Mnoho politických skupin se vydalo cestou násilí proto, že utrpěly jejich politické ambice a v násilí spatřovaly nástroj jejich prosazení (viz kapitola 2.5.1). Užitečnost násilí je u každé teroristické skupiny proměnlivá, v některých případech se nenásilná agitace ukázala jako účinnější. IRA se nikdy nevzdávala svých absolutistických ambicí za sjednocené Irsko, ale v určitém okamžiku na konci 80. let si její lídři uvědomili, že ozbrojená kampaň je cíli nepřibližuje, proto hledali nové alternativy.

Náboženské teroristické skupiny, zejména ty z přelomu tisíciletí jako japonská *Óm šinrikjó*, jsou považovány za méně racionální než IRA. U některých z nich však může pro jejich vícevrstvé identity dojít k redukci těchto identit pouze na náboženskou. Přestože se skupiny Hamás a Hizballáh inspirovaly islamistickou ideologií, jejich síla je postavena na reprezentaci určité etnické skupiny – Palestinců. Tyto skupiny mnohokrát jasně demonstrovaly, že jsou schopny regulovat násilí proti Izraeli v závislosti na racionálním politickém kalkulu (viz kapitola 3).

Pro zahájení vyjednávání je důležitá vnitřní koheze politické skupiny. Jednání probíhají snáze, je-li organizace skupiny hierarchická a je-li autorita lídra všemi členy respektována. Pokud je autorita decentralizovaná, jako např. u Al Káidy, a představuje víceméně koordinační těleso nebo ideologickou inspiraci, nalézají se jednotná vyjednávací pozice obtížněji. Vnitroskupinové tenze a neshody mohou výsledky potencionálního jednání učinit rázem neplatnými. Některé jednotky IRA, především pak ty z venkovských částí Severního Irsku, byly k mírovým iniciativám Gerryho Adamse, dlouholetého lídra politického křídla IRA, přinejmenším skeptické. Často ignorovaly direktiva požadující ukončení ozbrojených operací. Při vyjednávání o dohodách z Osla z roku 1993, což bylo

v zájmu všech Palestinců, se radikální palestinské skupiny Hamás a PIJ ostře vymezily proti Arafatovým snahám o mírové řešení konfliktu s Izraelem.

Další problém nastává v případech, kdy jsou teroristické skupiny sponzorovány třetím státem, jejich autorita a rozhodnutí vyjednávat se pak odvíjí od podporovatele souhlasu, popř. se nabízí varianta vyjednávat s příslušným třetím státem. Např. OOP je racionální, nezávislou politickou skupinou, se kterou vyjednávání mají smysl, naproti tomu libanonský Hizballáh je silně orientován na Írán, dokonce bývá přímo označován jako „prodloužená ruka Íránu“, proto nemůže být považován za důvěryhodného účastníka dialogu.

Rozhodnutí zahájit jednání s teroristy je rovněž otázkou správného načasování. Teroristická skupina se musí nacházet ve strategickém bodě, kdy je zpochybněna její metoda užívání násilí a nachází se „na hraně“ porážky. Potřebné *momentum* však v praxi bývá nejasné. Teroristé jsou odhodláni obětovat i to nejcennější, někteří se ve chvílích nevyhnutelné porážky mohou rozhodnout stupňovat násilí s vědomím, že nemají co ztratit. V takovém případě se jeví jako výhodnější rozhovory s teroristy zahájit. Na druhou stranu, samotné vlády občas jednájí impulzivně. Neodhadnou moment strategického bodu, což může být kontraproduktivní s jejich záměry porazit terorismus. Kolumbijská vláda se v roce 1988 uvolila ke zřízení demilitarizované zóny s FARC. Avšak zóna byla garantována dříve, než FARC vyjádřily souhlas zasednout k jednacímu stolu. Stoupenci tvrdé linie FARC následovali vládní ústupek ozbrojenou ofenzívou, viděli v ní jedinečnou příležitost získat si potřebnou autoritu. Vláda se po čtyřech letech bezvýsledných jednání rozhodla experiment ukončit, nařídila armádě, aby získala kontrolu nad ztracenými teritorii nazpět. (Neumann 2007)

I když je teroristická skupina na jednání připravena, neexistuje garance úspěchu. Podle experta na terorismus Paula Wilkinse je nebezpečí oslabení vládní pozice i celého politického systému natolik závažné, že by se vlády neměly dopouštět žádných ústupků. (Wilkins 1981: 369) Naproti tomu Moty Cristal, vyjednávač *Camp-Davidských dohod* za Izraelskou stranu, na základě svého pozorování navrhl, aby vlády obrátily pozornost z politických požadavků skupiny na jejich osud, který by se stal předmětem sekundárních vyjednávání a ústupků, zatímco politické požadavky skupiny by byly vystaveny demokratickému procesu. (Cristal 2004: 574) Teroristé by pak svůj politický program byli nuceni podrobit veřejnému rozhodnutí ve volbách v oblastech jejich působení (např.

Hizballáh v jižním Libanonu). Případ IRA je ukázkovým příkladem významu demokratického učení. (Neumann 2007) V jednání o osudu teroristických skupin bývá jednoznačným cílem vlád jejich spořádaná demobilizace (viz kapitola 2.5.2). Ústupkem vlád pak často bývá amnestie vězňů usvědčených z terorismu, kteří jsou ochotni vzdát se násilného boje, popř. poskytnout informace o stále aktivních spolupachatelích. Za úspěch bývá považována italská amnestie členů *Rudých brigád* v letech 1979 a 1982. (Cronin 2006: 27)

Otázkou zůstává, zda mohou jednání opravdu ukončit teroristickou kampaň. U některých teroristických organizací, jako je Al Káida, jsou šance na dohodové řešení nízké. Usáma bin Ládín sice nabídl západním vládám příměří, ale není jisté, zda by se jím lokální velitelé decentralizované sítě organizace řídili. Navíc neexistuje důkaz, který by svědčil o změně náhledu Al Káidy na užitečnost násilí. Zahájení jednání by vzhledem k těmto okolnostem bylo spíše přítěží, poskytlo by Al Káidě politickou legitimitu, čímž by byla oslabena vládní pozice.

Vyjednávání probíhají složitě, i když jsou všechny potřebné podmínky splněny. Jak ukázaly rozhovory na Srí Lance nebo izraelsko-palestinský mírový proces, pokusy dojít narovnání často vyprovokovaly násilné reakce jak v rámci jednacích stran (stoupenci tvrdé linie v teroristické skupině nebo reakční elementy provládních bezpečnostních složek), tak zvnějšku (odštěpenecké nebo konkurující skupiny). Navíc, situace bývá napjatá ještě dlouhou dobu po konci vyjednávání, záležitosti jako reintegrace bývalých teroristů do společnosti a stabilizace politických institucí představují nesnadné výzvy podobné těm, kterým čelí Kolumbie po tranzici FARC.

Některé teroristické skupiny svazují násilí se svou identitou a životním stylem svých členů natolik, že je pravděpodobnost pacifikace a jakéhokoliv možnost vyjednávání minimální. Pro teroristy jsou útoky sebevyjádřením, bez násilí se cítí být nevyslyšeni. Podle statistických údajů zpracovaných Croninovou většina teroristických skupin vyjednávání odmítá. K rozhovorům se ze 471 skupin uvolilo pouhých 18 %. I tohoto zlomku skupin se vlivem jednání vzdala násilí pouhá polovina, ostatní v ozbrojené kampani pokračovaly, jen s nižší intenzitou a frekvencí. Většina teroristických skupin, které se vyjednávání účastní, pak zaniká jiným zapříčiněním (viz teorie konce terorismu) nebo se nachází v patové situaci periodických, víceméně bezvýsledných rozhovorů plných nezdarů a bez vyhlídky na

uspokojivé řešení. Jen velmi málo skupin plně dosáhlo svých politických cílů prostřednictvím vyjednávání. (Cronin 2009: 41)

Nejúspěšnějším případem vyjednávání jsou bezesporu rozhovory s IRA. Koncem 80. let dospěla většina vedení organizace k závěru, že musí být nalezeny alternativy k ozbrojené kampani. Přestože velká část skupiny nebyla připravená složit zbraně výměnou za politickou alternativu, vedení svým vlivem přimělo skeptiky vyjít vstříc nové strategii. Politický proces 90. let byl komplikovaný a namáhavý, ale důraz kladený britskou vládou na bezpodmínečné ukončení násilí coby předpoklad politické participace ochránil demokratický ráz řešení konfliktu. Případ IRA je následováníhodným precedentem a potvrzením, že vyjednávání opravdu může vést k ukončení teroru. (Cronin 2009; Neumann 2007)

Nehledě na geografické či ideologické pozadí, žádný vyjednávací proces nemůže začít bez silné indikace ze strany teroristické organizace svědčící o ochotě ukončit násilí. Nicméně Hamás a Hizballáh mají podle Neumanna (2007) ke zmiňovanému strategickému bodu stále daleko. Vyplývá to i z jejich reakcí na izraelsko-palestinský mírový proces od roku 1993, kdy společně jednali zástupci Izraele a OOP. Existovala zjevná korelace mezi teroristickými útoky Hamásu, PIJ a jiných teroristických skupin a milníky ve vyjednávání dohod z Osla. Obě skupiny věřily, že stupňovaným násilím mohou mírový proces poškodit. Izraelská veřejnost byla stále více nejistá a nedůvěřivá, a to kvůli neschopnosti nebo spíše neochotě *Palestinské autonomie* útokům radikalistů zabránit. Nutno dodat, že útoky páchaly nejen islamistické organizace, ale i tradiční, sekulární organizace jako *Fatah* či *Tanzim*, tehdy spadající pod zastřešující vliv Arafatovy OOP. Dokonce lze vysledovat jistou soutěživost skupin odporu v útocích proti Izraeli.

V rámci izraelsko-palestinského mírového procesu se obě strany dialogu snažily oddělit jednání od dynamiky terorismu a boje proti němu, což je přístup opačný k tomu severoirskému, kde byl veřejný odpor proti terorismu využit k tlaku na pokrok v jednání. Rozdíl v obou přístupech reflektuje hlubší rozdílnost dvou populací. Palestinci začali teroristické útoky vnímat jako komplementární k mírovému procesu, nikoliv v rozporu s nimi, protože nabyli dojmu, že vyjednávání samotné by stěžejně vedlo k ústupu Izraele z „okupovaných území“.

Účinnost vyjednávání je stanovena širokou škálou proměnných. Audrey Cronin stanovila na základě kvantitativních i kvalitativních dat sedm klíčových faktorů, jejichž

naplnění indikuje úspěch vyjednávání. Jsou jimi: politický pat, silné politické vedení na obou stranách, ne/existence třetích států-sponzorů, sebevražedné atentáty, štěpení skupin (a vládních koalic), role radikálů (*spoilers*) a mezinárodní pozadí. (Cronin 2009)

Při snaze o zodpovězení fundamentální otázky, zda může vyjednávání vést k ukončení teroristické kampaně, je třeba dbát zvýšené ostražitosti. Nelze tvrdit, že vyjednávání samotné může ukončit teroristickou kampaň, nicméně v kombinaci s ostatními účinnými mechanismy může přispět k redukci násilí a k otevření možnosti nenásilné alternativy v prosazování politických cílů teroristických organizací, minimálně těch, které si připustily, že dosavadní násilná taktika je z dlouhodobého hlediska nepříliš účinná. Předností vyjednávání je empirický důkaz, že situace po zahájení rozhovorů byla v mnoha případech výhodnější než situace, kdy jednání neprobíhala. (Cronin 2009: 71)

Vyjednávání bývá nejefektivnější, je-li rozumně využito k přesunu soupeření na méně násilnou úroveň politických rozhovorů, které svým pokračováním a za přispění jiných účinných opatření mají potenciál eliminovat terorismus. Na druhou stranu může být vyjednávání riskantní a může představovat výzvy pro demokratický stát, ale pokud je jeho vedení zvládnuto, může být prozíravým strategickým nástrojem pro potírání násilí, štěpení opozice a usnadnění cesty k trvalému potlačení terorismu. (Cronin 2009: 72) Záruky však nemusí být naplněny, mírová dohoda nepředstavuje kompletní rozchod s násilnou minulostí dané skupiny (Marås, Söderström 2016: 114). Data prokázala, že až polovina skupin, které vstoupily do vyjednávání, se nevzdala násilí, nanejvýš redukovala jeho intenzitu a frekvenci (Cronin 2009: 41). Jen minimum skupin dokázalo prostřednictvím rozhovorů naplnit své cíle. Převládajícím modelem vyjednávání s teroristickými organizacemi je přerušované vyjednávání plně nezdarů a bez konstruktivního řešení, ale zároveň bez jasných selhání. (Cronin 2009: 41)

2.5. Proč politické skupiny páchají násilí?

Výzkumy odhalily, že terorismus je jen zřídka efektivní v dosahování stanovených cílů. (Abrahms 2008, 2011) Přesto jej některé politické skupiny stále upřednostňují. Trojice autorů Victor Asal, Marcus Schulzke a Amy Pate ve svém článku *Why Do Some Organizations Kill While Others Do Not* (2014) do kvantitativní analýzy zahrnula 60 extrémistických politických skupin z 15 států regionu Blízkého východu a severní Afriky. Předností jejich analýzy je metodika výběru případů založená na zahrnutí násilných i nenásilných organizací.

Díky tomu byli autoři schopni identifikovat faktory, které odlišily násilné organizace od nenásilných. Zjistili, že větší polovina (32 z 60) zkoumaných extrémistických skupin se k násilí za sledovanou časovou periodu 1995–2004 skutečně uchýlila. Toto zjištění potvrdilo platnost předpokladu, že existuje kauzální vztah mezi extrémistickou ideologií a násilím. (Asal, Schulzke, Pate 2014: 3, 10)

Extremismus politických skupin může nabývat několika forem, přičemž definiční charakteristikou extremismu nemusí být právě násilí.⁶ Náboženské skupiny získávají přívlastek extrémistické, pokud je jejich cílem transformovat společnost do podoby slučitelné s náboženskými hodnotami a pravidly obsaženými v náboženských (posvátných) textech (např. *Boží armáda odporu*, ISIS). Etnicky založené organizace jsou považovány za extrémistické, pakliže radikálně prosazují autonomii či nezávislost minoritní skupiny, kterou reprezentují (Hamás, PKK). Ultrapravicové organizace mají zpravidla rasistickou, xenofobní, anti-imigrační, silně nacionalistickou, autoritářskou nebo antisemitskou ideologii (*Ku-klux-klan*, neonacisté apod.). Ultralevicové skupiny pak tvrdě prosazují internacionalismus, kosmopolitismus, multikulturalismus, kritizují kapitalistický tržní systém a bojují za sociální spravedlnost (*Frakce rudé armády*, *Rudé brigády*, FARC). (Asal, Schulzke, Pate 2014: 3)

Analýza politických skupin Blízkého východu a severní Afriky odhalila, že každoročně se k násilí uchýlilo 11 % ultrapravicových skupin, 34 % ultralevicových skupin, 44 % náboženských extrémistických skupin a 46 % nacionalistických skupin. Nadto bylo zjištěno, že podíl skupin s ideologiemi genderově exkluzivními páchajících násilí dosahoval až 59 %. (Asal, Schulzke, Pate 2014: 3) Ideologie tedy sehrávají při volbě taktiky význačnou úlohu.

2.5.1. Role ideologie

Převládajícím vysvětlením násilí u politických skupin bývá jejich ideologie, ke které se hlásí a na kterou se odvolávají při ospravedlnění násilné kampaně. Tento přístup převažuje především v literatuře zkoumající vztah náboženské ideologie a politického násilí (Rapoport 2001; Danzell 2011) Odborníci v čele s Davidem Rapoportem poukazují na vzestup „nového

⁶ Násilí figuruje jako primární závislá proměnná, nikoliv jako kritérium pro výběr případů, které by ve své podstatě znamenalo zaujatý výběr případů.

terorismu“ a argumentují, že náboženské organizace mají větší sklon ubírat se cestou násilí a brutality (Rapoport 2001; Hoffman 1999). Studie prokázaly, že náboženské ideologie mají na jednotlivce silný vliv, a to až do té míry, že jsou odhodláni vykonat cokoliv, včetně např. sebevražedného atentátu. Zároveň slouží jako nástroj pro nábor nových členů a jejich indoktrinaci (Stern 2003, 2017).

Vazba mezi náboženským extremismem a násilím je stávajícími teoriemi zdůrazňována právě, a především v regionech Blízkého východu a severní Afriky, proto by měly mít silnou vysvětlující hodnotu. Tento předpoklad byl novými kvantitativními výzkumy napaden (viz výše). Na druhou stranu bylo zjištěno, že jisté aspekty náboženského extremismu (např. rovnost pohlaví) zůstávají stále vysoce relevantní. (Asal, Schulzke, Pate 2014: 4)

Podle Juergensmeyera (2003, 2006) mohou být náboženské skupiny násilnější než sekulární, protože jsou inspirovány transcendentálními hodnotami. Na základě rozhovorů s teroristy páchajícími násilí ve jménu známých náboženství zaznamenal silné přesvědčení o jejich „výjimečnosti“. Sami sebe vnímají jako „jiné“ a nadřazené vůči „bezbožným“ nepřátelům. Juergensmeyer (2003: 152) prezentuje vlivný argument, že náboženská ideologie umožňuje odcizit oponenta do pozice „oni“ a že perspektiva kosmické války činí násilí atraktivnějším. Náboženští teroristé mají tendenci vnímat svět dichotomicky, v manicheických protikladech „dobra“ a „zla“, dehumanizují své oponenty, aby terorismus učinili přijatelnějším. K násilí se radikální náboženské skupiny uvolí při snaze dosáhnout posvátných zdrojů (požehnání, spása, přízeň Boha). (Avalos 2005: 367) Jen extremisté věří, že jich může být dosaženo bojem a násilím.

Někteří odborníci argumentují, že islamistické organizace jsou zvláště náchylné k užívání násilí (Lewis 2010), podobná tvrzení jsou neuspokojivá nejen z důvodu, že další výzkumy jednoznačně potvrdily, že užívání násilí je relativně stabilní ve všech hlavních náboženských denominacích (Nagdy, Ritchie, Roser 2018), ale i proto, že dosud čelíme předsudkům vůči Islámu a muslimům, které v extrémních případech nabývají podoby *islamo-* či *muslimofobie* (Erdenir 2010). Islám ani žádné jiné náboženství není zdrojem terorismu. Je jen duchovním nástrojem k jeho zpětnému ospravedlnění. Jinými slovy, náboženství je svou pozicí „služkou“ terorismu.

Ačkoliv studie vztahu náboženství a násilí přináší působivá vysvětlení motivací vedoucích k rozhodnutí uchýlit se k násilí, nedokáží objasnit, proč jsou navzdory ideologické podobnosti některé náboženské skupiny násilnější než jiné. Asal Schulzeke a Pateová (2014: 5) přicházejí s argumentem, že příčinou násilí náboženských skupin není náboženství obecně nebo islámská ideologie konkrétně, jsou to jednotlivé komponenty, které u těchto skupin převládají a které mohou sahat za hranice náboženské ideologie. Takovými charakteristikami mohou být genderová rovnost, poskytování sociálních služeb, touha po fundamentální politické změně nebo vnější represe.

Genderová nerovnost je formou strukturálního násilí, která postihuje vyloučené osoby marginalizací a odnětím příležitostí (Galtung 1969: 170–171). Tato marginalizace až diskriminace často působí jako tichý, ale mnohdy i explicitní souhlas s fyzickým násilím proti genderově vyloučeným osobám. Zásadním poznatkem je, že působení strukturálního násilí je známkou ignorace lidské důstojnosti a bezpečnosti, což může indikovat ochotu použití násilí obecně. (Asal, Schulzke, Pate 2014: 6) Genderově exkluzivní organizace mohou mít jiné hodnoty než organizace genderově inkluzivní. Stereotypní obraz maskulinity je obecně spojován se soupeřením, feminita zase s umírněností a tolerancí, vlastnostmi obtížně slučitelnými s válkou a konflikty. (Tessler, Warriner 1997: 251). Organizace vylučující ženy z veřejného života mohou podléhat stereotypům natolik, že upřednostňují „maskulinní“ agresivní akce nad vyjednávání a kompromisy. Mary Caprioliová (2000) zkoumala vliv genderové inkluze/exkluze na úrovni státu. Tvrdí, že inkluze žen jako rovnoprávných členek společnosti přispěje k méně násilným a méně militarizovaným řešením mezinárodních sporů (Caprioli 2000: 51).

2.5.2. *Specifické cíle a vnější vlivy*

Ideologie má zajisté dopad na formování cílů extrémistických organizací, ale není jejich synonymem. Klíčové faktory odlišující nenásilné organizace od násilných tkví v revoluční povaze jejich cílů. Extremistické politické skupiny často požadují změnu *statu quo* – buď změnu režimu, nebo změnu hranic. (De la Calle, Sánchez-Cuenca 2009: 38)

Náboženské skupiny jsou v poskytování sociálních a charitativních služeb aktivnější než sekulární. Pravdou je, že některé z těchto organizací se řadí k nejnásilnějším nestátním aktérům. Samotné poskytování sociálních služeb není přímou příčinou násilí, spíše skupině

umožňuje získat podporu lidí – obvykle běžného, válkou či konfliktem zdecimovaného obyvatelstva. Sociální služby mohou rovněž sloužit jako prostředek k rekrutování, mohou vést k všeobecné toleranci skupinových aktivit a v neposlední řadě mohou být výpovědí o finančních kapacitách té které skupiny. Zajištěné organizace bývají schopné poskytovat sociální podporu i v případě, že stát nebo jiné pověřené organizace nemohou (klasicky v případech selhání státu – *failed states*). Proto je důležitým faktorem způsob, jakým organizace působí na cílovou skupinu obyvatelstva. Organizace poskytující sociální služby mají v tomto výhodu. (Asal, Schulzke, Pate 2014: 8–9)

Teroristické organizace citlivě reagují na vnější podněty – především aktivity státu, které je mohou rovněž vyprovokovat k násilí. Odborná literatura dokládá, že vyloučení nebo utlačování etnických skupin může vyústit v násilný odpor (Crenshaw 1981). Teroristické skupiny mnohdy volí násilnou taktiku, protože jim není umožněno participovat politicky (viz níže). Z tohoto důvodu mohou pokusy o minimalizaci politické účasti teroristických skupin odradit tyto skupiny od opozičního vyjádření legitimní politickou, tudíž nenásilnou cestou (Enders, Sandler 2006: 9). Stát je nucen reagovat na násilí extremistických skupin, jeho reakce však může být kontraproduktivní, pokud se uchýlí k přehnaným represím či neefektivním ústupkům. (De la Calle, Sánchez-Cuenca 2009: 38).

Problematický je případ, kdy teroristická skupina ovládá určité území, a je tak přímou výzvou suverenitě státu. Aby si skupina tuto kontrolu udržela, je nucena se bránit před státními ozbrojenými silami. (Asal 2015: 592) Brathwaite (2013) připisuje rozhodnutí některých teroristických organizací participovat politickém procesu a ve volbách jejich zapojení do konfliktu o teritorium. Případnou absenci vlastního teritoria se nestátní aktéři snaží překonat transnacionální sítí aktivit, jež těmto aktérům poskytuje mocný nástroj proti vládě, se kterou jsou konfrontováni. Buňky napříč hranicemi států mohou rebelům sloužit jako obrana před vládními represemi, které nemohou být snadno uvaleny na cizím suverénním území. Pokud je organizace navázána na území jen jednoho státu, pak je ve svých násilných operacích omezena. V tomto ohledu je předností náboženských organizací přístup k podpoře v mnoha (okolních) zemích, které mohou při své násilné kampani využít ve svůj prospěch. Některé organizace jsou významně podporovány třetími zeměmi, které tyto organizace financují a podporují, aby konaly v jejím zájmu. Libanonský Hizballáh je považován za „prodlouženou ruku“ šíitské regionální velmoci – Íránu. Írán trvá na

pokračujícím odporu skupiny proti Irzaeli, podporuje a vyzbrojuje její ozbrojené křídlo. Stejně si počíná i v případě Hamásu, respektive *Brigád Izz ad-Dína al-Kassáma*. (Oseran 2013: 10)

2.5.3. *Neúspěch politické taktiky*

Ačkoliv jsou výše uvedené faktory vysoce relevantní a inovativní (role genderu), jsou aplikovatelné na široké množství extrémistických organizací od *Komunistické strany Libanonu* až po *Al Káidu v Iráku* (Asal, Schulzke, Pate 2014: 20–21) Předmětem výzkumu diplomové práce je fenomén TSS, politických skupin, které lavírují mezi politickou a násilnou taktikou. Proto je třeba zkoumat příčiny násilí s přihlédnutím k vyjednávacímu potenciálu dané organizace. Kapitola 2.4. odkazovala na většinový názor, že „demokracie s teroristy nevyjednávají.“ Nicméně odmítat vyjednávání by znamenalo odhodlání „jednat“ i s racionálními teroristickými organizacemi pouze za užití vojenské síly, jako by *a priori* neměli žádnou legitimitu. Libanonský Hizballáh je ovšem příkladnou demonstrací hned dvojí legitimacy odvozené od podpory Libanonců a uznání vládních i opozičních stran. Martin Hughes (1990: 79–80) považuje za důležité teroristům jistou legitimitu dát a umožnit jim jednat, aby se vzdali násilí a napříště vyjednávali politickou cestou. Vyjednávat je myslitelné s tzv. více reprezentativními a méně ideologickými teroristickými skupinami jako je např. OOP. Případy úspěšných transformací teroristických skupin v politickou stranu jednoznačně prokázaly, že teroristé jsou schopni kompromisu a ústupků (Cronin 2009).

Na druhou stranu teroristické politické skupiny mohou samy odmítnout vstoupit do jednání s vládou, jejíž autoritu neuznávají. Nechtějí projevit slabost a podřídít se „diktátu,“ proto raději volí vzdor (Hughes 1990: 80). Některé komplexní politické skupiny si ponecháním ozbrojeného křídla uzurpují monopol na užití donucovací síly. Tímto způsobem balancují mezi rezistencí a vládou. Socializace a integrace do stávajícího politického systému jsou tímto výrazně ovlivněny. (Berti, Gutiérrez 2016: 12). Jak dokazují některé příklady (viz kapitola 3.1. a 3.2.), demilitarizace ozbrojeného křídla není nezbytným předpokladem pro vstup do politiky. Étos odporu zakotvený ve filozofii organizací bývá častou překážkou vstupu do rozhovorů o příměří, narovnání či politickém sjednocení. Politická vyjednávání mohou selhat na samém počátku nebo v průběhu, a to nechotou jedné ze stran účastnit se

nebo v rozhovorech pokračovat. Za takové situace je taktika politiky předem/záhy vyloučena a jako alternativa se nabízí taktika násilí, popř. terorismu. Z předchozího vyplývá, že:

Hypotéza 1: Politické skupiny se pravděpodobně uchýlí k násilí, jestliže selhávají politická vyjednávání.

2.5.4. Nedotknutelnost hybridního charakteru skupiny

Podle Maxe Abrahmse (2012: 366–368) je terorismus nepřilíš účinnou strategií k dosahování politických cílů, ale může být efektivní při naplňování cílů organizačních. Cíle teroristických organizací mohou být obecně chápány v organizačním a strategickém pojetí. Organizační cíle odkazují na akce k posílení organizace a zajištění jejího přežití, zatímco strategické cíle směřují k dosažení výhradně politických požadavků. Abrahms (2008: 102) argumentuje, že zachování organizační struktury je často upřednostňováno na úkor oficiálních politických požadavků skupiny. Martha Crenshaw (1987: 19) dokonce tvrdí, že nejzákladnějším cílem teroristických skupin je samotné přežití. Aplikací této teze na realitu TSS lze argumentovat, že cílem komplexních teroristických skupin je zachování struktury *sui generis* jejich organizace (tedy vícevrstvé či vícedimenzionální skladby zahrnující ozbrojené i politické křídlo). V případě ohrožení způsobeného vnějším tlakem na změnu této struktury se může skupina uchýlit k taktice násilí a terorismu, aby tak naplnila své organizační cíle. Fakt, že spolu teroristické organizace často soupeří, ilustruje jejich potřebu zajistit životaschopnost a sílu organizace. Stephen Nemeth (2013: 349) podporuje tuto tezi argumentem, že větší politická konkurence zvyšuje pravděpodobnost teroristického násilí. Proto:

Hypotéza 2: Politické skupiny pod vnějším tlakem, který ohrožuje jejich strukturu sui generis, se spíše uchýlí k násilí.

2.5.5. Oddanost odporu

Některé politické skupiny jsou determinovány či svázány svým vlastním ideologickým odkazem. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.3., politické skupiny se formují ze společenského a politického protestu. Mezi jejich strategickými a organizačními cíli zastává privilegovanou úlohu odpor proti „utlačovatelské“ nadvládě či „okupaci.“ Posláním skupiny je setrvat v rezistenci až do chvíle jejího úspěchu (nebo zkázy). Ugandská LRA má oddanost k ozbrojenému odporu přímo ve svém názvu, ve střední a východní Africe tato extrémistická

náboženská organizace operuje od roku 1987 bez vyhlídek na ukončení násilné a teroristické kampaně (GTD 2017). Étos odporu bývá pro politickou skupinu obvyklým zdrojem popularity mezi obyvatelstvem a podpory ze strany třetích aktérů. Dokud skupinám ozbrojený odpor vynáší popularitu a podporu, nemají důvod „složit zbraně.“ Lze proto odvodit, že:

Hypotéza 3: Politické skupiny silně oddané odporu proti nepříteli se spíše uchýlí k násilí.

3. SROVNÁVACÍ ANALÝZA

V následující, analytické části budou detailněji zkoumány případy Hamásu a Hizbaláhu, komplexních teroristických organizací, které se úspěšně transformovaly v legitimní politické strany. Struktura analýz bude odrážet následující schéma: skupina bude krátce představena, budou identifikovány její ideologické a specifické cíle, dále budou popsány okolnosti transformace, pokusy o politická vyjednávání s vládními autoritami či státy, a v závěru se analýza zaměří na násilné teroristické taktiky.

3.1. *Hamás*

Palestinské *Hnutí islámského odporu* (*Harakat al Muqawama al-Islamija*), známé pod akronymem Hamás, vzniklo roku 1987 na pozadí první intifády odštěpením od radikálního křídla *Muslimského Bratrstva* (dále jen MB). Od roku 2007 operuje výhradně v pásnu Gazy, které spravuje pod svou *de facto* vládou. Hamás prosazuje palestinskou nacionalistickou agendu, hlásí se k sunnitské větvi Islámu, jakož i k islamistickému ideologickému referenčnímu rámci. Palestinci je považován za vzor odporu proti Izraeli (Herrick 2011: 172). Oblíbenost a symbolický vliv si mezi obyvatelstvem zajišťuje díky sociálním a charitativním službám (*da'wa*), které jej přibližují i těm nejchudším vrstvám, poněvadž v důsledku cyklického násilí a celkové vnitřní nestability čelí téměř dva miliony Palestinců trvalé humanitární krizi. (Herick 2011: 172) Kvůli ozbrojeným akcím proti Izraeli a spoléhání se na teroristické taktiky, je mezinárodním společenstvím považován za teroristickou organizaci. *De facto* vláda nad Pásmem Gazy není uznávána ani Palestinskou autonomií, ani jinými suverénními státy.

3.1.1. *Ideologie a cíle skupiny*

Ideologickými zdroji *Hnutí islámského odporu* jsou *Charta Hamásu* sepsaná v roce 1988 a její revidovaná verze z roku 2017.⁷ Odráží spojení palestinského nacionalismu a sunnitského islamismu (politické ideologie vycházející z principů islámu), neboť Hamás je skupinou

⁷ Na pozadí rostoucích tenzí na Blízkém východě zahrnujících války v Sýrii a Jemenu a dobývání pozic ISIS odhalil Hamás Novou chartu, která je v mnoha ohledech zdánlivě umírněnější než Charta z roku 1988. Nicméně podobně jako předchozí verze je i Nová Charta odmítána Izraelem, stejně jako PA Mahmúda Abbáse.

dvou identit – palestinské a islamistické.⁸ Palestinský nacionalismus je produktem západního mandátního systému 20. století, který spolu-utvořil teritoriální identitu palestinského obyvatelstva (MacEoin 2017). Hamás odmítá uznat právo Izraele na existenci a samotný vznik židovského státu označuje za nelegální. Palestinu popisuje jako věno (*waqf*) Bohem svěřené Palestincům, které musí přetrvat až do dne vzkříšení, zakazuje vzdát se jej nebo jej dělit (Charter of 1988).

Osvobození Palestiny zničením státu Izraele Hamás považuje za povinnost palestinského lidu („mučedníků“) a jako prostředek k dosažení tohoto cíle má sloužit trvalý odpor – *džihád*⁹ mečem (Philips 2009). Článek 13 Charty (1988) uvádí: „*Není jiného řešení palestinského problému nežli džihádu*“ (Charter of 1988). Rétorika Charty je hrubě antisemitská, přímo odkazující např. na *Protokoly sionských mudrců*. Ozbrojené i teroristické akce Hamásu jsou skupinou považovány za legitimní odpor proti „okupaci“ v boji za nezávislost Palestiny. (Yarchi 2016: 11) Nevybíravé násilí i vůči civilním Izraelcům Hamás ospravedlňuje tvrzením, že všichni Izraelci jsou zodpovědní za palestinské strádání, protože všichni slouží v armádě¹⁰ (Yarchi 2016: 11).

Současný přístup Hamásu k Izraeli lze vnímat jako ambivalentní. Na jednu stranu se spoléhá na agresivní protiizraelskou rétoriku, na stranu druhou mění svůj postoj k uznání Izraele *de facto* rozvojem konceptu *hudna* – dlouhodobého příměří výměnou za stažení Izraele za hranice z roku 1967 (Berti et al 2012: 91). Koncept zmiňuje i Nová charta z roku 2017, jež byla mnohými považována za historickou změnu postoje Hamásu vůči Izraeli. Odstavec 20 Nové charty obsahuje zmínku, že „*Hamás zvažuje zřízení plně suverénního a nezávislého palestinského státu, s Jeruzalémem jako hlavním městem, v hranicích z 4. června 1967*“ (Charter of 2017). V dalších odstavcích (21) však opět volá po odporu a džihádu. Realita je spíše taková, že Nová charta je povedeným komerčním nástrojem, avšak bez reálného vlivu na skutečnou změnu postoje k Izraeli a okolnímu světu (MacEoin 2017).

Islám má pro Hamás zásadní význam od samého počátku. Organizace měla ambice učinit z Koránu ústavu pro Palestinu a zavést do praxe islámské právo šaría (Charter of 1988).

⁸ Nacionalismus není islámským konceptem, poněvadž Islám prosazuje myšlenku globální komunity (*umma*) zahrnující všechny muslimy a islámské regiony. Hamás však tyto ideologie propojil, z nacionalismu učinil náboženské krédo. Tím se liší od OOP, která vnímá nacionalismus jako sekulární záležitost. (MacEoin 2017)

⁹ Džihád je vnímán jako boj proti nepříteli nebo negativním aspektům vlastní duše.

¹⁰ Národní vojenská služba je pro izraelské muže i ženy povinná.

Vlivem domácích okolností Hamás postupně opouštěl některé radikální elementy jeho islamistické ideologie, aby si zajistil podporu také umírněných Palestinců. Ve svém politickém programu z roku 2005 zmínil svá stanoviska k zavedení práva šaría (Berti, Konrad, Kurz 2012: 90). Tento krok se ukázal jako prozíravý, a to zejména po odhalení povolebních průzkumů, které informovaly o tom, že pouhé 1 % Palestinců podporovalo nastolení islámského práva (Phillips 2009). Mnoho Palestinců – zejména levicových, sekulárních a křesťanských – mělo obavy, že Hamásem prosazované nastolení práva šaría příliš poznamená jejich životní styl.¹¹ Po ovládnutí pásma Gazy v roce 2007 Hamás zahájil proces islamizace, v aplikaci islamistické vize společnosti však postupoval s větší opatrností. V průběhu konsolidace moci se však členové Hamásu nestali zbožnějšími. Na islám se v praxi odvolávají jako na nástroj k radikalizaci Palestinců. Mešity a sociální instituce jsou pak využívány k náboru nových rekrutů.

Hamás, podobně jako Al Káida, nalezl inspiraci v Muslimském Bratrstvu. I oběma skupinami sdílí některé ideologické podobnosti, především světonázor, který je nepřátelský k Izraeli a USA. Nicméně na rozdíl od Al Káidy již Hamás netouží po založení palestinského chalífátu ani po světové dominanci, soustředí se více na teritorium a status Palestiny. Většina Palestinců věří, že konflikt s Izraelem je více konfliktem politickým než náboženským. (Phillips 2009).

Ideologie Hamásu výrazně ovlivňuje jeho vztahy s vnějšími aktéry. Ačkoliv je sunnitskou entitou, dostává se mu finanční a zbrojní podpory od šiitské Íránské islámské republiky. Útoky na Izrael jsou však pouze jednou z částí mezinárodního náboženského působení, které zahrnuje íránský režim, Hamás, Hizballáh v Libanonu a Sýrii, ISIS na Blízkém východě, Al Káidu, PIJ a řadu dalších islamistických hnutí typu MB, Tálibánu či Boko Haram. Zatímco ideologické rozdíly jsou překážkou koaličního sjednocení s palestinským Fatahem, je Hamás otevřený aliancím Íránem, Hizballáhem atd. (MacEoin 2017)

¹¹ Ačkoliv Hamás nevyžaduje, aby ženy nosily muslimský šátek (*hidžáb*) ani závoj zakrývající obličej (*nikáb*), sociální instituce Hamásu vyvíjejí na ženy nepřímý nátlak, aby dbaly na zbožný vzhled (Phillips 2009). Právo šaría by z nepřímého tlaku učinilo povinnost.

3.1.2. Transformace Hamásu v politickou stranu

Hamás prodělal transformaci z dogmatické organizace v opoziční politickou stranu a později ve „státostranu“ pásma Gazy. Poprvé v historii novodobého Blízkého východu získala sunnitská náboženská fundamentální organizace kontrolu nad teritoriem s více než milionem a půl etnicky homogenního obyvatelstva.

Politický aktivismus Hamásu započal již v roce 1987. Profiloval se jako politická alternativa k dominantní OOP pod vedením *Fatahu* Jásira Arafata. Zpočátku se zaměřil na šíření islamismu mezi Palestinci, které si získával širokou škálou *da'wa* (sociálních a charitativních) aktivit. Později se angažoval v komunální politice i v nepolitických institucích jako jsou univerzity nebo odbory (Berti 2016: 3). Prvním souhrnným politickým manifestem hnutí byla *Charta Hamásu* z roku 1988 požadující zničení Izraele a implementaci sunnitského islamismu nezbytného pro zřízení palestinského islámského státu (Charter of 1988). Navzdory této deklaraci trvalo Hamásu řadu let, než se změnil z marginálního islamistického hnutí v efektivní sílu odporu. Až teroristické útoky z let 1989 a 1992 přiměly Izrael k rozhodnutí vyhostit lídry do sousedního Libanonu. Z nuceného exilu se postupně v několika vlnách vraceli zpět do Izraele. V Libanonu mezitím Hamás navázal blízký kontakt s Hizballáhem, který jej poučil o „účinných“ taktikách ozbrojeného odporu, včetně nechvalně známých sebevražedných útoků (viz kapitola 3.3.). (Weinberg, et al 2009: 92)

Hamás se vymezoval vůči smířlivé politice OOP k Izraeli a těžil z jejích diplomatických selhání. Vrcholem snažení Jásira Arafata, bylo uzavření dohod z Osla v roce 1993, které daly vzniknout politickému tělesu palestinských území pásma Gazy a Západního břehu Jordánu – *Palestinské samosprávy* (dále jen PA). Na domácí i regionální úrovni byla Arafatova smířlivost k západním a izraelským lídrům spatřována jako „zaprodání palestinské otázky“ ve snaze o konsolidaci moci *Fatahu*. Rozlíčení lídři Hamásu nejdříve dohody OOP s Izraelem přirovnali k vyjednávání „islámského státu“ s „bezvěřci“, později však, ve snaze vyhnout se přímé konfrontaci s *Fatahem* v občanské válce, kritiku dohod zmírnili a s opatrným pragmatismem proměnili dosavadní politickou filosofii. (Herick 2011: 174–175)

Éra následující bezprostředně po podpisu dohod z Osla představovala vývojový předěl v politice Hamásu. Upravil politickou strategii a následoval „střední cestu“ mezi taktikou násilného odporu a politikou sledující nacionalistický princip. Aby dokázal oslovit také umírněné, sekulární Palestince, zmírnil islamistickou rétoriku, avšak aby si zároveň

udržel také podporu radikálů, nevzdal se taktiky násilného odporu ani plně neakceptoval sekularismus. Postupně rozvinul politiku *kontrolovaného kalibrovaného násilí* (Gruber 2007: 6). Vzdal se ostřelování izraelských cílů na územích kontrolovaných PA (zóny C), nicméně nadále útočil na územích kontrolovaných Izraelem (zóny A a B). Hamás v politické aktivitě pokračoval účastí ve volbách v roce 1996 do *Palestinské legislativní rady*, parlamentu PA. Účast ve volbách byla reakcí na rostoucí moc Fatahu, zejména po dojednání dohod z Osla. Hamás byl v mnohem slabší pozici a pokračující bojkot voleb by dále posílil legitimitu politického soupeře (Brathwaite 2013: 67). Volby měly charakter omezené soutěže politických stran a konaly se na pozadí vyjednávání dohod z Osla II. Politický lídr Hamásu Chálid Mašál vyjádřil odhodlání účastnit se voleb regulérně, aby byla pravidelně testována politická životaschopnost a síla hnutí. (Tamimi 2007: 208) Do konce 90. let byl aktivismus strany omezen na propagandu a mobilizaci hnutí mladistvých. Struktura strany se blížila charakteristikám masových či kartelových stran (Novák 1997).

Hamás získával politickou podporu zejména prostřednictvím oblíbených *da'wa* aktivit, rovněž díky nespokojenosti Palestinců, kteří se odvraceli od Fatahu pro jeho korupční skandály, opulentní styl života jeho vůdců, a především neschopnost naplnit národní zájem cestou diplomatickou. Politická dynamika uvnitř palestinských území v kombinaci se selháním dohod z Osla, které ve výsledku nevedly ke zlepšení každodenního života prostých Palestinců, přispěly k postupnému nahrazování Fatahu – symbolu palestinského politického odporu – Hamásem.

K další změně v politické filozofii Hamásu došlo s eskalací druhé intifády (2000–2005). Selhání dohod z Osla již bylo více než evidentní a frustrace Palestinců eskalovala. Hamás se opět odhodlal k účasti v komunálních (2004–2005) a legislativních volbách (2006) jako plnohodnotná politická strana. (Berti 2016: 3) Proponenti myšlenky politické strany argumentovali, že založením legální, islámské strany bude Hamás schopen akcelarovat svou aktivitu bez obav z perzekuce bezpečnostních sil. Oponenti namítali, že formace politické strany oslabí džihádistický charakter hnutí a dokud bude třeba odporovat izraelské „okupaci“, bude efekt politické strany bezvýznamný. (Weinberg et al 2009: 92) Strana měla mít čtyři hlavní cíle: (1) stvoření politické síly, která by sjednotila islámské elementy uvnitř PA a která by představovala opozici vůči oficiální linii PA, (2) založením větví jako studentské spolky, pracovní svazy atd. by strana prosadila ideu přeměny palestinské společnosti ve společnost

islámskou, (3) strana by sloužila jako nástroj k mobilizaci podpory Hamásu a konečně (4) strana by se stala vlivnou silou v domácí politice účastí ve volbách do legislativní instituce, popř. podílem na vládě. (Weinberg et al 2009: 93) Lídři Hamásu sepsali dokumentu pod názvem *Změna a reforma*, který nastínil legislativní, soudní a vzdělávací reformy, sliboval potírání korupce a celkovou nápravu poměrů v PA (Herick 2011: 176).

Rok 2006 byl pro Hamás rokem vítězným. V lednových volbách do *Palestinské legislativní rady* získal 74 ze 132 míst a definitivně porazil Fatah (45 hlasů). (NDI 2006) Úspěch Hamásu byl připisován dynamickým faktorům, kterými byly selhání dohod z Osla v ambici změnit každodenní životy Palestinců, korupce uvnitř Fatahu, ekonomická stagnace a kolaps blízkovýchodního mírového procesu. Hamás politicky dozrál ve vysoce organizovanou politickou stranu a sociální hnutí. Navzdory počátečnímu odporu k demokratickému procesu coby implementaci západních hodnot, se do něj Hamás prozíravě zapojil. (Herick 2011: 177) Prezident PA Mahmúd Abbás pověřil lídra kandidátky Hamásu Ismáíla Haníju sestavením vlády. Předpoklad, že dojde k umírnění Hamásu pod mezinárodním tlakem a že se stane legitimní součástí politické scény se však nenaplnil.

Fatah nebyl ochoten vzdát se moci a vlivu, které za třináct let působení nakumuloval. Odmítl do vlády s Hamásem vstoupit, následně došlo k ozbrojenému střetu mezi oběma stranami. Boje eskalovaly v první polovině roku 2007. Saudská Arábie se pokusila zprostředkovat mírovou dohodu a zvrátit mezinárodní embargo. Výsledkem mělo být ustavení *vlády národní jednoty* zahrnující Fatah i Hamás. Navzdory mezinárodnímu úsilí však násilí pokračovalo a spor vyvrcholil dělením palestinských území. V létě 2007 se Hamás zmocnil Pásmu Gazy a převzal kontrolu nad všemi institucemi PA.¹² Střet s Fatahem znamenal *de facto* občanskou válku, která přiměla M. Abbáse k odvolání ministerského předsedy Haníja a ke jmenování krizové vlády. Koncem roku 2007 tak vedle sebe existovaly dvě vládnoucí palestinské entity, jedna pod kontrolou Hamásu v pásmu Gaza, druhá ovládaná PA na Západním břehu Jordánu. Hamás svůj vliv povýšil z politické participace na přímou kontrolu a vládu. (Berti 2016: 3) Od roku 2007 Hamás prokazuje, že je schopen politického rozvoje a ideologického pragmatismu (Bröning 2009).

¹² Hamás nerozložil „původní“ vládní instituce OOP, aby v Gaze nastolil tradiční islamistickou formu vlády, k čemuž došlo např. v Somálsku nebo Afghánistánu, přijal je a začal budovat stranický „monopol.“

Kvartet mírotvůrců na Blízkém východě (Spojené státy, Rusko, Evropská unie a OSN) zadal nové vládě Hamásu tři podmínky: uznat právo Izraele na existenci, přijmout dohody uzavřené mezi OOP a Izraelem a definitivně ukončit teroristické aktivity. Hamás odmítl podmínkám vyhovět, následně byla pozastavena veškerá mezinárodní finanční podpora pásma Gazy. Hamás byl konfrontován politickým dilematem: ztratit finanční podporu nebo učinit politický kompromis ve stylu *Fatahu*. Volbou první možnosti způsobil, že došlo k izraelsko-egyptské blokádě pásma Gazy. Palestinská exkláva se ocitla v izolaci, která vedla k rapidnímu zhoršení humanitární situace. Navzdory vítězstvím v demokratickém procesu v Gaze si však Hamás počíná autoritářsky, potírá dissent, porušuje lidská práva i svobody (Human Rights Watch, 22. 10. 2018).

3.1.3. Politická vyjednávání s *Fatahem* a *Izraelem*

Hamás o svých požadavcích vyjednává na dvou frontách, s palestinským politickým rivalem *Fatahem* a se státem Izrael. Vyjednávání bývají obvykle tajná, neoficiální a zprostředkovaná nezávislou třetí stranou, méně častá jsou oficiální jednání pod dohledem mezinárodních společenství a světových médií.

Hamás a *Fatah* mají komplikované vztahy. Vzájemný politický střet sahá do roku 2006, kdy *Fatah* odmítl uznat volební vítězství Hamásu. Následně střety vyústily ve vytlačení *Fatahu* z pásma Gazy a k odvetnému uvalení blokády. PA usiluje o znovuoobnovení politické, bezpečnostní a vojenské kontroly nad pásmem Gazy, což je pro Hamás nepřijatelné. Od krvavých bojů v roce 2007 se skupiny nakrátko sblížily ve společné snaze politicky sjednotit Západní břeh a Pásmo Gazy. V roce 2014 došlo k politickému sjednocení Hamásu a *Fatahu* ve vládě jednoty (*unity government*) (Berti, Kurz 2017: 33). Nicméně pro vnitřní neshody, zejména nekonzultovanou reorganizaci kabinetu prezidentem PA Mahmúdem Abbásem a neochotu Hamásu podřídit Gazu vyšší autoritě, spojenecká vláda po jednom roce padla a poměry se navrátily do politické reality před rokem 2014. Proces rekoniace, který by znovusjednotil palestinská území, byl znovuoobnoven v roce 2017. Sporným bodem však zůstává otázka monopolu na užití násilí. Abbás trvá na tom, že musí existovat jeden stát, jedna vláda, jedna „zbraň,“ ale Hamás se odmítá vzdát svého ozbrojeného a teroristického křídla. (Levitt, Weinstein 2017)

Ozbrojená složka Hamásu se cestou postupné evoluce vyvinula z relativně nekoordinované ozbrojené frakce takřka bezhlavě útočící proti všem Izraelcům v sofistikovanou sílu kombinující nekonvenční a semi-konvenční, hybridní taktiky¹³ boje. Ozbrojené křídlo, *Brigády Izz ad-Dína al-Kassáma* (dále jen IDQB), se kvalitativně i kvantitativně blíží regulérním armádám. Inspirovaly se operačním konceptem Hizballáhu a způsobem, jakým bojoval proti Izraeli. Transformovaly se v hybridního aktéra plnícího konvenční ofenzivní i defenzivní úkoly, stejně jako teroristické útoky, sebevražedné atentáty či únosy. (Berti 2016: 4)

Abbás se otevřeně postavil proti tomu, aby Hamás následoval vzor Hizballáhu, kdy skupina s nezávislou ozbrojenou milicí zároveň participuje na politice a může být i součástí vlády. Neochota rozpustit IDQB je známkou záměru Hamásu pokračovat v násilné kampani. Dokud nesloží zbraně a nebude souhlasit s monopolem PA na užití násilí, budou palestinská vyjednávání bezvýsledná. (Levitt, Weinstein 2017)

Úlohu zprostředkovatele rozhovorů většinou plní Egypt (ale i Katar nebo OSN), sousedský stát bezprostředně ohrožován agresí Hamásu. Společně s Izraelem a mezinárodním společenstvím se podílí na procesu izolace Gazy, mimo jiné tím, že na hranici vystavěl zeď podobnou té oddělující Západní břeh od Izraele. Hamás vznikl jako odštěpenecká frakce MB, egyptské hlavní opoziční síly, posílení Hamásu by mohlo mít výrazný dopad na egyptskou politiku. Egypt je ve snahách usmířit Hamás s Fatahem podporován mezinárodním společenstvím a byl úspěšný ve zprostředkování dohody o vládě jednoty, která krátce navrátila vliv PA do oblasti Gazy.

Egypt taktéž pravidelně zprostředkovává vyjednávání o deeskalaci mezi Izraelem a Hamásem, což s nelibostí sleduje Fatah. (Amer 2018) Někteří významní představitelé Izraele vítají snahy o vyjednávání s Hamásem, jiní se obávají, že se skupina nikdy upřímně nevzdala cíle zničení Izraele (viz Charter of 2017) a jsou přesvědčeni, že by měl Izrael vojensky převzít kontrolu nad pásmem Gaza dříve, než se Hamás stane ještě silnějším a nebezpečnějším (Byman 2010). Izrael prozatím stále spoléhá na ekonomickou blokádu. Tlačí na dokončení transformace Hamásu v odpovědnou vládní politickou stranu rozpuštěním IDQB. V opačném případě hrozí agresivními vojenskými opatřeními (Byman 2010).

¹³ Hybridní válka je souhrnné označení pro kombinaci různých metod válčení zahrnujících konvenční boje, neregulérní taktiky a formace, teroristické útoky, nevybíravé násilí a jiné zločiny (Schroefl, Kaufman 2014).

Hamás se snaží vyhnout válce s Izraelem, protože by jej mohla vojensky oslabit natolik, že by byla ohrožena jeho moc nad Gazou, a ztratil by status nejsilnější palestinské strany. Také Izrael si uvědomuje politické, bezpečnostní a ekonomické riziko možné války s Hamásem, jehož rakety mají potenciál zasáhnout některá města a počty obětí by jistě znamenaly politickou krizi. Hamás prokázal, že je schopen ohrozit Izrael a anulovat mírové snahy. Raketové a minometné útoky působí nejen fyzické škody a ztráty na životech, ale především zastrašující psychologický efekt. Izrael zpochybňuje hodnotu mírových dohod i s umírněnými palestinskými skupinami, když nejsou schopné zabránit násilí páchanému na civilistech. Navzdory zřejmé potřebě deeskalace dohodě brání množství bariér. Především se liší představy o obsahu mírové dohody. Dohodu kritizují opoziční kruhy. Ministr obrany Izraele, Avigdor Lieberman, patří mezi nejhlasitější odpůrce vyjednávání s Hamásem. Tvrdí, že by skupině dala jen čas vyzbrojit se a připravit na další válku (Amer 2018). Také PA kritizuje podobné snahy. Vyjednávání o výměně vězňů však posiluje umění diplomacie a přispívá k naději na budoucí mírovou cestu řešení desetiletí horkého konfliktu (Srivastava, Saleh 2018, FT). Hamás vždy odmítal dvou-státní řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Jazyk Nové charty (2017) neodsuzuje násilí, stále považuje džihád za legitimní právo palestinského lidu. (Clarke 2017) Hamás se staví do pozice oběti izraelské agrese a násilí. Když rozhovory stagnují, posiluje argument Hamásu, že rezistence, nikoliv vyjednávání, je účinnější. Hamás kritizuje Abbáse za „zaprodání“ palestinské národní otázky. Je přesvědčen, že vítězství lze dosáhnout jen ozbrojeným odporem (Charter of 1988, 2017). Mírové dohody by ohrozily étos odporu, to by způsobilo pokles podpory od Íránu a dalších spojenců. Tlak ze strany džihádistů typu Al Káidy, PIJ a vlastních IDQB znemožňuje Hamásu vzdát se otevřeného násilí (Byman 2010).

Zranitelnost Hamásu je výsledkem volebního vítězství v roce 2006 a převzetí kontroly nad Pásmem Gazy. Hamás musí vládnout a sociálně zabezpečit téměř dva miliony Palestinců žijících v Gaze, nemůže být pouhým hnutím odporu, má odpovědnost vůči obyvatelům Gazy očekávajícím zlepšení kvality jejich života. (Byman 2018). Íránská podpora, síť podzemních tunelů a finanční aparát Hamásu zabezpečují jeho přežití, ale nezajišťují celkovou prosperitu. Rozhovory s Izraelem a zbytkem mezinárodního společenství by demonstrovaly, že je Hamás hlasem Palestinců, větší legitimita by znamenala větší pomoc pro Pásmo Gazy.

Mírové rozhovory v 90. letech se uskutečnily v nepřítomnosti Hamásu, který však společně s PIJ reagoval na jakékoliv posuny v jednání násilím a terorismem včetně sebevražedných atentátů. Lze tedy zpozorovat jistý reakční vztah mezi výsledky vyjednávání PA s Izraelem a eskalací násilí Hamásu. Tím ovšem zdiskreditoval nejen umírněné palestinské skupiny, ale i dohodě nakloněný blok izraelského předsedy vlády Šimona Perese, který v nadcházejících volbách ztratil podporu, což v konečném důsledku vedlo ke zvolení kabinetu tvrdé linie Benjamina Netanjahua. Teror se ukázal jako efektivní taktika Hamásu a předpokládalo se, že se k ní uchýlí také v budoucnu (Byman 2010). V březnu 2018 vyhlásil tzv. *Pochod za návrat (March of Return)*, jímž ospravedlňuje útoky na hranici pásma Gazy s Izraelem. Je znepokojivé, že počty mrtvých a zraněných v této kritické periodě roku převyšují počty obětí první intifády (1987–1993). (Frantzman 2018) Konflikt mezi Hamásem a Izraelem je konfliktem lokálním a dlouhodobým. Izrael ani mezinárodní společenství doposud nerozvinuly účinnou strategii, která by reagovala na konsolidaci moci Hamásu (Byman 2010).

Politická realita Hamásu je produktem jeho izolované pozice, které se lídři Hamásu pokouší zbavit mj. navazováním vztahů s vlivnými politiky Asie a Blízkého východu. V roce 2010 se Chálid Mašál setkal s tehdejším ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem nebo s bývalým tureckým prezidentem Abdullahem Güllem (Byman 2010), což dokazuje jeho potenciál vyjednat.

Hamás byl v minulosti přesvědčen, že pomocí terorismu dokáže porazit Izrael. Devadesátá léta, kruté období druhé intifády (2000–2005)¹⁴ a vítězné převzetí pásma Gazy pod kontrolu Hamásu na první pohled působí jako důkazy tohoto přesvědčení. Hamás na Izrael vypálil tisíce raket, najímal experty na zbraně a zbraňové systémy, hloubil tunely, vycvičil námořní komanda. Všemi prostředky usiloval o zlomení obležení, které z izolace postupně učinilo karanténu mající za následek humanitární katastrofu. Mahmúd Abbás se obává, že jakákoliv dohoda mezi Izraelem, USA a Hamásem by prohloubila separaci Gazy a Západního břehu, čímž by legitimita a pocit vítězství připadlo namísto Fatahu Hamásu. Fatah je odhodlán pokořit Hamás represivními ekonomickými opatřeními, které jsou v kombinaci s izraelsko-egyptsko-mezinárodní blokádou zničující. Gaza se ocitá na hranici humanitárního

¹⁴ O konci druhé intifády se mezi odborníky stále vedou spory. (viz Schachter 2010)

kolapsu. Fatah si od krize slibuje rebelii Palestinců proti Hamásu která by jej svrhla a otevřela cestu pro politický vpád PA. (Frantzman 2018)

Nelze však přehlédnout mezinárodní snahy o separaci palestinských území. Administrativa amerického prezidenta Donalda Trumpa nechala přesunout ambasádu z Tel Avivu do Jeruzaléma, což provázely masivní demonstrace Palestinců doprovázené symbolickými projevy odporu (znesvěcení amerických vlajek apod.). Hamás se nachází v průsečnici blízkovýchodních disputací. Pásmo Gazy představuje konflikt, jehož řešení závisí na racionalitě Hamásu. (Frantzman 2018)

3.1.4. *Násilí a terorismus Hamásu*

Hamás je známý především jako teroristická skupina, která spoléhá na alternativní formy násilné guerillové války včetně sebevražedných atentátů, únosů a bombových útoků. Útočí na civilní i vojenské cíle Izraele, je zodpovědný i za útoky na palestinských teritoriích. Násilnou taktiku vnímá jako adekvátní k akcím Izraele, jako strategickou reakci na převahu izraelských IDF (Levitt 2006: 8). Vojenské křídlo Hamásu, IDQB, je dlouhodobou silou odporu, jež se začala formovat dříve než samotná organizace. Mobilizace IDQB započala již ve 30. letech 20. století v reakci na imigrační vlnu Židů do Palestiny. Postupně se transformovala z rozptýlených buněk hnutí odporu ve vlivnou a sofistikovanou kvazi-armádu. (Herrick 2011: 179) Ilana Kass a Bard E. O'Neill (1997: 267) přirovnali vztah Hamásu a IDQB ke vztahu severoirské strany *Sinn Féin* a militantní IRA.

Debaty o ozbrojených aktivitách Hamásu se dotýkají separace IDQB od legitimních sociopolitických aktivit Hamásu. Matthew Levitt (2006) argumentuje, že skutečným cílem populární *da'wa* aktivit Hamásu je zastřít mechanismus podpory a financování terorismu. Vrstvy nebo křídla organizace považuje za „mýtus,“ stvořený k přesunu pozornosti od teroristických k legitimním, sociálněpolitickým aktivitám skupiny. Navíc je znám význam financování od domácích podporovatelů a třetích států – Íránu. Prostředky nejsou rovnoměrně alokovány do všech tří vrstev organizace – vojenské, politické a sociální, směřují výhradně na podporu vojenských, tudíž i teroristických aktivit (Levitt 2006). Komplexní charakter skupině umožňuje přenášet podporu a legitimnost z jedné oblasti do druhé, např. násilné ozbrojené akce mohou být přenositelné v politický kapitál. Násilí a terorismus

Hamásu zajišťuje loajalitu fundamentalistických islamistických podporovatelů. (Herrick 2011: 180)

Klíčovým elementem udržujícím ozbrojené aktivity Hamásu je hloubení tunelů z pásma Gazy do sousedních zemí – především do Egypta. Transport zbraní a bojovníků, kteří podstupují výcvik v Íránu či Libanonu, má pro stabilitu IDQB zásadní význam. Je zjevné, že tunely jsou využívány ještě i k zajištění materiálních zdrojů nutných pro *da'wa*. Hustá síť tunelů je reakcí na uvalenou blokádu, ekonomické sankce a embarga (Sengupta, Lynfield 2009). Právě tunely Hamásu byly záminkou k násilnému střetu s Izraelem v letech 2008–2009. (Herrick 2011: 180–181)

Podle GTD (2017) násilné aktivity Hamásu kulminovaly v období první a druhé intifády, v letech 2006–2007 ve válce s Fatahem o pásmo Gazy a při izraelské operaci *Lité olovo* v letech 2008–2009. Dále v letech 2012 a 2014 Hamás na Izrael vyslal tisíce raket, odvetné útoky včetně pozemní invaze do nitra pásma Gazy byly pro Hamás zničující. Z hlediska typu útoků jednoznačně dominují bombové útoky (GTD 2017). K sebevražedným atentátům a únosům dochází permanentně od 90. let minulého století (Counter Extremism Project). Hamás páchá násilí také na vlastním obyvatelstvu, téměř dvou milionech Palestinců žijících v pásmu Gazy. Nedůvěřuje mladé generaci, zajišťuje si výsadní postavení z obavy ze ztráty moci, reprezentace a koroze konzervativního Islámu. (Gupta 2008: 135)

3.2. *Hizballáh*

Vznik libanonské *Strany boží* neboli Hizballáhu (*Al Muqáwamat ul Islámijatu fi Lubnán*) je vnímán jako reakce na izraelskou okupaci jižního Libanonu trvající od léta 1982. Odštěpil se od umírněnějšího libanonského hnutí *Amal*, svého času nejsilnější politicko-vojenské síly v Libanonu, aby realizoval radikálnější odpor vůči izraelské invazi a po vzoru Chomejního islámské revoluce vytvořil islámský režim v Libanonu (Weinberg et al 2009: 86) Na pozadí sektářského konfliktu reprezentoval šíitské muslimy strádající v důsledku demografických přesunů a nerovného rozvoje v jižním Libanonu. Byl zastřešující organizací šíitských frakcí odmítajících spolupráci s *Amalem*. Zpočátku realizoval násilný odpor proti cizím silám v Libanonu, využíval nekonvenční taktiku sérií teroristických útoků, které organizaci vtiskly obávaný charakter. Po stažení Izraele Hizballáh změnil strategii na přeshraniční guerillové války namířené zejména proti židovskému státu. Politické křídlo Hizballáhu je v současnosti jednou z nejsilnějších politických stran Libanonu, ve volbách 2018 byl stranou vítěznou se suverénně nejvíce voličskými hlasy (BBC News, 7. 5. 2018). Díky tomu operuje v rámci libanonské vlády, agresivně prosazuje své zájmy ve formálních strukturách a institucích státu, stejně jako vně těchto struktur na domácí, ale i regionální úrovni, jakožto nestátní aktér s vlastními, nezávislými vojenskými kapacitami. Právě jeho ozbrojené křídlo je mezinárodním společenstvím považováno za teroristickou organizaci. Hizballáh je úzce napojen na Írán, operuje v souladu se zájmy šíitské regionální velmoci a aktivně se účastní regionálních konfliktů včetně války v Sýrii.

3.2.1. *Ideologie a cíle skupiny*

Ideologickými chartami Hizballáhu jsou zakládající *Otevřený dopis utlačovaným Libanonu a celého světa* (dále jen *Otevřený dopis*) z roku 1985 a jeho revidovaná verze, *Manifest* z roku 2009, který podobně jako Nová charta Hamásu reflektuje umírněnější tón islamistické rétoriky. Ideologii Hizballáhu lze zjednodušeně popsat jako šíitský radikalismus. *Otevřený dopis* byl pracovní agendou definující Hizballáh před vstupem na politickou scénu. Ideologie Hizballáhu byla postavena na třech pilířích, kterými jsou víra v Islám, teologická jurisdikce a džihád. Pro Stranu boží je Islám nejen náboženským přesvědčením, ale také zákonem a celkovým životním směrem. Hlavními cíli Hizballáhu pramenícími z ideologické báze byly následující požadavky: zlepšení politické reprezentace a ekonomické situace šíitské

komunity v Libanonu, inkorporace islámských principů do libanonského politického systému, dekonfesionalizace volebního systému a vytvoření islámského státu v Libanonu inspirovaného íránským modelem Chomejního islámské revoluce. Poslední ze zmíněných cílů byl po konci občanské války a oficiálně až *Manifestem* zmírněn na „islámský vliv“ v libanonském politickém systému. Namísto islámské teokracie zaměřil pozornost na konsolidaci politické strany fungující v rámci systémového *statu quo*. Hizballáh akceptoval stávající politické instituce jako legitimní a byl ochoten podílet se na vládě bez nutnosti použít politické násilí. Podle Kristy Wiegandové (2009) tímto krokem Hizballáh prodělal „libanonizaci“ – respektoval *status quo*, multi-konfesijní libanonský stát včetně politických institucí. Do konce 80. let Hizballáh plně participoval v existujících politických institucích Libanonu a zavázal se, že se neuchýlí k násilí v dosahování domácích politických cílů. Hizballáh se tímto krokem rozhodl potlačit ideologické závazky nebo alespoň odložit jejich implementaci do budoucna (Zisser 2003: 94).

Koncept džihádu byl nejzřetelněji popsán již v *Otevřeném dopise*. V praxi požadoval odchod cizích milicí z území Libanonu, zejména izraelských, amerických, a francouzských sil, a to i za pomoci taktiky terorismu. V průběhu 80. let docházelo k únosům a množství atentátů na americké i evropské žurnalisty, akademiky, náboženské elity, vládní představitele apod. Od poloviny 80. let Hizballáh požadoval zničení Izraele jako židovského státu, kterého považoval za utlačovatele Palestinců a okupanta Jeruzaléma. Bojoval za myšlenku vzniku státu zahrnujícího palestinské muslimy. (Wiegand 2009: 673) V posledních letech Hizballáh identifikoval nového nepřítele, „bezbožné“ teroristické organizace (*Takfiri*) – tzv. *Islámský stát* a *Frontu an-Nusrá*, které jsou dle narativu Hizballáhu hrozbou Islámu a stabilitě v regionu. Hizballáh je navíc přesvědčen, že tyto organizace propagují zájmy Izraele a USA (Yarchi 2016: 13).

3.2.2. *Transformace Hizballáhu v politickou stranu*

Hizballáh si již od počátku svého působení začal vytvářet prostor pro politický aktivismus. Vedle vojenského křídla získával politický vliv mezi šiitským obyvatelstvem, po vzoru Íránu zakládal školy, mešity, nemocnice, studentské organizace a jiné dobrovolné asociace potřebné k politické socializaci, která byla umocněna účinky propagandistických médií (Weinberg et al 2009: 88). Hizballáh odsuzoval křehký charakter libanonského konfesního

systemu, který dával prostor pro politickou realizaci třem hlavním konfesím – Maronitské katolické církvi, sunnitskému a šíitskému Islámu. Své vnímání libanonského politického systému vyložil Hizballáh na stránkách politického manifestu, *Otevřeného dopisu utlačovaným Libanonu a celého světa* sepsaného v roce 1985. Hizballáh, inspirován myšlenkami imáma Musy al-Sadra a islámskou revolucí v Íránu, původně usiloval o založení libanonské islámské teokracie. Lídři Hizballáhu si však záhy uvědomili, že libanonské heterogenní demografické složení je těžko slučitelné s idejí chalífátu. Zahájili proto proces dynamické adaptace. (Herick 2011: 183)

V roce 1989 došlo ke změně politického klimatu v souvislosti s uzavřením dohod z Taifu, které znovuobnovily libanonský parlament paralyzovaný chaosem a nestabilitou libanonské občanské války. Hizballáh se stavěl proti Taifským dohodám, které na základě konfesního rozložení země přerozdělovaly parlamentní křesla křesťanským a muslimským sektám způsobem, že šíitské konfesi byla odňata možnost zastávat funkci prezidenta nebo ministerského předsedy. Nicméně po vpádu Sýrie do Bejrútu a sesazení prozatímního premiéra Michela Aouna na podzim roku 1990 Hizballáh pocítil potřebu vyrovnat se s politickou realitou. Po konci občanské války měl Hizballáh pouze dvě možnosti, rozpustit skupinu jako ostatní frakce, což by znamenalo konec existence, nebo změnit status a podílet se na nově vzniklé vládě jako politická strana. Hizballáh se rozhodl omezit politické násilí, ale podržet si milice z důvodu odporu proti Izraeli v jižním Libanonu. (Wiegand 2009: 673)

Lídři Strany boží se rozcházelí v názorech na politickou trajektorii organizace. Panovalo přesvědčení, že formální politická reprezentace odporuje étosu odporu. Vlivem klerika a duchovního vůdce Hizballáhu šejka Muhammada Husajna Fadlalláha zvolil Hizballáh pragmatickou cestu rozvoje. Fadlalláhovým argumentem bylo, že Hizballáh si udrží silnou pozici pouze tehdy, přizpůsobí-li se politické soutěži v rámci existujících politických struktur – vstoupí-li na politickou scénu jako etablovaná politická strana. Po smrti Ajatolláha Chomejního se Fadlalláh rozhodl oslabit závislost na Íránu. Formálně se přetransformoval v politickou stranu opuštěním revoluční myšlenky týkající se povahy libanonského státu. (Herick 2011: 184)

Transformace Hizballáhu v politickou stranu byla specifická v tom smyslu, že jednáním s vládou o participaci v politickém systému nedošlo k ukončení teroristické kampaně (srov. Cronin 2009). Hizballáh se stal ještě mocnějším aktérem v libanonském

politickém systému. Podle Weinberga (et al 2009) přimělo organizaci k participaci v politickém systému hned několik faktorů. Konec války v Perském zálivu otevřel možnosti znovuzahájení politického procesu na Blízkém východě, včetně možnosti politické dohody s Izraelem. Zapojením do politiky si organizace mohla zajistit přežití a utlumit volání po jejím odzbrojení. Politickou participaci Hizballáh vnímal rovněž jako nástroj k oslovení více muslimů a dosažení nezbytných změn v Libanonu.

Aby se Hizballáh skutečně stal legitimní politickou stranou, musel být uznán stávající libanonskou vládou. Běžně vlády postupují tak, že teroristické organizaci poskytnou možnost rekonstituovat se v mírumilovnou politickou stranu, případně amnestují uvězněné členy (Weinberg et al 2009: 62). Součástí tohoto procesu je přímé nebo implicitní vyjednávání mezi skupinou a vládou. Vláda využívá své silné vyjednávací pozice k dosahování více ústupků jako ceny za vstup dané skupiny na politickou scénu. V případě Libanonu však absentovala stabilní, pacifistická vláda se silnou vyjednávací pozicí. Situace byla spíše opačná. Po občanské válce byla koaliční vláda složena z bývalých ozbrojených frakcí, naopak Hizballáh byl mohutnou ozbrojenou skupinou, s íránskou a syrskou podporou dokonce mocnější než všechny ostatní libanonské skupiny. Hizballáh proto s odzbrojením militantního křídla nesouhlasil (Wiegand 2009: 674). Následným plánem bylo, že uznání skupiny proběhne výměnou za závazek Hizballáhu dobrovolně se vzdát možnosti použití síly na půdě Libanonu. Byl to ústupek, který umožnil uznání organizace jako legitimní politické strany.

Syrský vliv na poválečný politický systém se projevil ve chvíli, kdy syrská vláda zprostředkovávala vyjednávání mezi Hizballáhem a stávající libanonskou vládou. Slabá koalice se víceméně podřídila. Při vyjednávání Hizballáh svolil k několika ústupkům. Vzdal se aspirací na založení islámské republiky v Libanonu ovládané právem šaría, zmírnil radikální extremistickou rétoriku a zastavil podvratné aktivity vůči vládě. Hizballáh přijal pozici loajální opoziční strany. (Wiegand 2009: 674–675) Vláda Hizballáhu přislíbila ochranné záruky. Bude s ním jednáno jako s legitimní politickou stranou, pokud dodrží závazek nepoužít násilí pro dosahování domácích politických cílů. Vláda také oficiálně schvalovala hnutí odporu proti Izraeli okupujícímu jižní cíp Libanonu, *de facto* uznala Hizballáh za hnutí národního odporu. Syrský politický vliv v Libanonu a souhlas libanonské vlády umožnily Hizballáhu pokračovat v ozbrojeném odporu a zároveň vstoupit do

politického systému jako legitimní politická strana (Wiegand 2009: 675). Většina odborníků se shoduje, že aktuálním plánem Hizballáhu není založení islámského státu v Libanonu. Hizballáh věří, že politickou participací v existujícím politickém systému umožní skupině lépe prezentovat její islámský světonázor a bude se moci přímo zavádět aspekty Islámu do legislativy (Qassem 2005: 187–191). Zmírnit extrémistickou rétoriku a operovat v rámci *statu quo* bylo racionální volbou Hizballáhu, která se ukázala jako vysoce efektivní.

Strategický obrat Hizballáhu byl demonstrován participací v parlamentních volbách v roce 1992. Do voleb vstoupil Hizballáh v koalici s hnutím *Amal* a dalšími stranami, včetně sunnitské a křesťanské, pod názvem *Loyalty to the Resistance*. Ke koalici se Hizballáh uvolil kvůli komplikované metodě voleb v Libanonu založené na regionálním a etnickém členění volebních okrsků, což podporuje tvorbu koalic etnicky spřízněných stran. (Weinberg et al 2009: 89) Na základě výsledků voleb obsadila Strana boží 8 ze 128 poslaneckých mandátů. V diskurzu Hizballáhu byly prominentními hesla „nacionalismus“ a „arabismus“. Za vedení Hasana Nasralláha si Strana boží upevnila sociálněpolitickou mocenskou bázi, zároveň se otevřela íránské „humanitární pomoci“. Role „spasitele“ většinově chudého a negramotného šíitského obyvatelstva postiženého občanskou válkou a ignorovaného libanonským parlamentem byla hlavním zdrojem popularity Hizballáhu. Jeho sociální projekty mnohdy předčily vládní snahy a ta dokonce oficiálně uznala některé ze sociálních institucí Strany boží. Širokou škálou investic, sahajících od budování a provozu škol přes hloubení studen až po rekonstrukce válkou poničených domů si Hizballáh zajistil pevnou základnu podporovatelů. Hizballáh usiloval o volební reformu, která by dosavadní většinový systém nahradila systémem proporčním, aby byla více zohledněna šíitská většina muslimského obyvatelstva. K této změně došlo až o dvě desetiletí později, v roce 2017.

Paralelně s politickou aktivitou však nadále využíval Hizballáh teroristických taktik a guerilly – zejména únosů, které se v minulosti „osvědčily“. Během nadcházejících parlamentních voleb v roce 1996 byl Hizballáh schopen proměnit popularitu v politickou podporu, která mu vynesla 7 parlamentních křesel. Kandidáti Hizballáhu byli vybíráni důmyslným způsobem, aby si dokázali získat i umírněného voliče. Pocházeli z řad vzdělaných, podnikatelských tříd, namísto dřívějších vojenských či náboženských vůdců. Filozofie výběru kandidátů byla demonstrací pokusů Hizballáhu o změnu vnějšího profilu. (Herick 2011: 185)

V roce 1997 Hizballáh představil dokument *Views and Concepts*, ve kterém objasnil svou politickou pozici a navrhl nutné politické reformy. Jazyk a tón dokumentu měl odrážet profil „nového“ Hizballáhu coby vyspělé a pragmatické organizace schopné operovat v širším regionálním i mezinárodním prostředí. Hizballáh aktivně usiloval o reformu libanonského stranického systému. Vyzýval ostatní politické strany ke spolupráci ve snaze o posílení exekutivy a arabské identity v Libanonu obecně. Ministerskému předsedovi naznačil, že nehodlá zůstat trvale v opozici, naopak by měl zájem o podíl na koaliční vládě. V tomto ohledu tehdejší premiér Salim El-Hoss Hizballáhu nevyhověl, nicméně se příznivě vyjádřil k trvalému odporu Hizballáhu vůči Izraeli okupujícímu *farmy Šibáa*, legitimoval ji. Zřejmým důvodem byl fakt, že Hizballáh měl v pravdě silnější a vybavenější armádu než samotný Libanon (Wiegand 2009: 676). Zásluhy organizace na stažení izraelských jednotek z Libanonu v roce 2000 zvýšily její popularitu a napomohly k volebnímu úspěchu v nadcházejících legislativních volbách o pět let později.

V reakci na změny domácích podmínek zapříčiněné stažením Izraele z Libanonu v roce 2000 deklaroval Hizballáh změnu v dosavadní strategii, ohlásil záměr omezení vojenských aktivit a prvotní zaměření se na sociopolitické otázky. Téhož roku získala koalice *Amal-Hizballáh* čtvrtinu křesel v libanonském parlamentu. Následující volby v roce 2005 byly prvními volbami prosty syrského či izraelského vlivu. Hizballáh se přímo zapojil do libanonského politického systému účastí ve vládním kabinetu. (Berti 2016: 3) Ministerský předseda Fouad Siniora jmenoval dva reprezentanty Hizballáhu ministry své vlády, kteří měli na starosti resort energetiky a vody a resort práce. Hizballáh se tím stal jedinou teroristickou organizací na světě, jejíž politické křídlo se přímo účastnilo administrativy oficiální vlády svrchovaného státu. (Weinberg et al 2009: 90) Politický status Hizballáhu je výsledkem dvojice faktorů: politického vlivu na vládní koalici a rozhodnutí lídrů Hizballáhu zmírnit domácí politické cíle (libanonský chalífát).

Otevřená vládní podpora Hizballáhu skončila poté, co byl v únoru 2005 zavražděn ministerský předseda Rafík Harírí. Z atentátu byla obviněna Sýrie, následoval střet syrských spojenců – Hizballáhu, *Amalu* a *Křesťanského svobodného vlasteneckého hnutí* s protisyrskou *Aliancí 14. března*. Následovaly demonstrace za ukončení syrského vměšování se do vnitřní politiky Libanonu a reakční protidemonstrace. Pod mezinárodním tlakem syrské

jednotky opustily území Libanonu, avšak Hizballáh nadále podporoval syrský vliv (Wiegand 2009: 676).

Aliance 14. března podporovaná USA trvala na odzbrojení Hizballáhu a jeho plné oddanosti politickému systému. Nasralláh reagoval prohlášením, že požadavky jsou „nemorální, nesprávné a nevhodné“ (Nasralláh 2005). V roce 2006 na protest proti vládní iniciativě na vyšetřování pět šiitských vládních ministrů včetně představitelů Hizballáhu rezignovali na své posty. Hizballáh poté společně s křesťanským *Svobodným vlasteneckým hnutím* Michela Aouna zorganizoval demonstraci, ve které lidé požadovali prozápadního premiéra Fouada Sinioru, potírání korupce a právo veta pro Hizballáh (Wiegand 2009: 677).

V roce 2008 se Hizballáh poprvé od konce občanské války uchýlil k politickému násilí ve snaze vymoci si další politické ústupky. Obrátil zbraně proti politickým oponentům. Dosavadní politická strategie nenásilných politických vyjednávání a pokojných demonstrací nevedla k politickému zadostiučinění. Kdykoliv vláda jednala způsobem, který si Hizballáh vyložil jako hrozbu, následovalo limitované násilí, které mělo vládní strany motivovat k přehodnocení politických požadavků opozice. V květnu 2008 došlo ke krizi, ozbrojené síly Hizballáhu obsadily hlavní město a střety mezi pro-syrskými a proti-syrskými frakcemi si vyžádaly 65 obětí. Krizi ukončila až dohoda z Dauhá pod katarskou mediací, která Hizballáhu garantovala opoziční veto v libanonském parlamentu. (Wiegand 2009: 677)

V roce 2009 se Hizballáh aktivně účastnil voleb jako součást *Aliance 8. března*¹⁵. Výsledek voleb ohlásil zisk 57 ze 128 křesel v libanonském parlamentu pro Alianci 8. března a ztrátu lidové podpory pro Hizballáh. Většinu v parlamentu sestavila *Aliance 14. března* (71) Saada Harírího (Bayoumy 2009). Západ a pro-západní stoupenci *Aliance 8. března* měli obavy, že by koaliční vláda Hizballáhu destabilizovala libanonskou politickou scénu a že by došlo k mobilizaci jeho dvou hlavních spojenců – Sýrie a Íránu, což by v konečném důsledku mohlo narušit stabilitu celého regionu.

V květnových volbách roku 2018 v parlamentních volbách zvítězila aliance Hizballáhu a jeho spojenců. I přes vítězství koalice Hizballáhu si post ministerského předsedy podržel Saad Harírí. Hasan Nasralláh volební výsledek označil za: „*politické a morální vítězství rezistence*“ (Nasralláh citován in Reuters, 7. 5. 2018).

¹⁵ Název *Aliance 8. března* je odvozen od příslušného data v roce 2005, kdy různé pro-syrské politické strany včetně Hizballáhu zorganizovaly demonstraci v Bejrútu v reakci na Cedrovou revoluci – reakci na atentát na Rafíka Harírího. Opoziční koalici je *Aliance 14. března*, která sdružuje naopak proti-syrské politické strany.

Libanonská, regionální i mezinárodní pozornost je zaměřena především na otázku odzbrojení Hizballáhu, jeho vojenská síla větší než libanonská, je nezávislá, schopná vážně ovlivnit dynamiku Blízkého východu. Mnoho regionálních i mezinárodních aktérů v minulosti volala po odzbrojení Hizballáhu, nejhlasitěji právě Izrael. Jeho premiér Benjamin Netanyahu prohlásil, že za jakékoliv násilí spáchané Hizballáhem bude shledána odpovědnou libanonská vláda. (Ali 2009) Hizballáh však nemá sebemenší zájem vzdát se svých vojenských kapacit. Disponuje právem veta, které je pojistkou proti nucenému odzbrojení. (Herick 2011: 187)

Hizballáh byl úspěšný při transformaci v legitimní politickou stranu v Libanonu a při adaptaci organizace v politický systém. Ačkoli si Hizballáh zachoval ozbrojenou složku, jeho politické křídlo evolucí dospělo do větší, významnější a vlivnější část organizace. Hizballáh uplatňuje hierarchický systém vedení s informační jednotkou, divizemi sociálních služeb, aktivní participací v parlamentu a vládním kabinetě a jednáním s ostatními stranami. Takto hierarchická dělba práce skupině umožňuje pohodlně se pohybovat mezi vojenským a politickým aparátem v závislosti na okolnostech. Hizballáh se stal legitimní, uznanou politickou stranou a aktivním členem systémového *statu quo* v Libanonu. (Wiegand 2009: 678)

3.2.3. *Politická vyjednávání s libanonskou vládou a Izraelem*

Hizballáh získal politickým vyjednáváním s vládoucí *Aliancí 14. března* klíčový politický ústupek. V roce 2008 zahájil rozhovory s vládoucí koalicí za přispění katarské mediace a jako opoziční strana si vymohl právo veta v kabinetu. Navzdory volání *Aliance 14. března* po odzbrojení vojenského křídla Hizballáhu dosáhla Strana boží svého cíle slibem, že nepoužije ozbrojenou sílu k řešení vnitrostátních politických problémů. Rozpustit milice však odmítla. Ozbrojené křídlo Hizballáhu má na základě rezoluce Rady Bezpečnosti OSN 1559 ilegální status. Jako politická strana je však uznáván nejen vládními stranami Libanonu, ale i napříč Arabským světem, a dokonce některými západními vládami, např. britskou.¹⁶ Na seznamech teroristických skupin se nachází právě pro ozbrojené křídlo, které odmítá

¹⁶ Velká Británie označila Hizballáh za teroristickou skupinu, ale rozlišuje mezi domácí politickou organizací a ozbrojeným křídlem.

rozpustit. Dalším důvodem je podpora palestinských teroristických organizací, včetně Hamásu. (Wiegand 2009)

Politická vyjednávání mezi Hizballáhem a Izraelem jsou spíše ojedinělá. Nanejvýš společně jednali o příměří po společných válkách a incidentech, například po válce v roce 2006. Po podepsání příměří byla za pomoci německé mediace dojednána výměna zajatců, ke které došlo v roce 2008. (Wiegand 2009: 673) Hizballáh je věrný ideologické ideji rezistence, a to dokonce více než Hamás. Koncept *hudna* Hizballáh neuznává, ve věci Izraele je nekompromisní.

3.2.4. *Násilí a terorismus Hizballáhu*

Hizballáh je nechvalně proslulý svými násilnými a teroristickými taktikami, jejichž cílem je maximalizovat počty vojenských i civilních obětí. Páchá sebevražedné atentáty, provádí únosy i bombové útoky. Útok na americká kasárna, který Hizballáh spáchal v roce 1983 v Bejrútu je stále živou připomínkou adekvátního označení Strany boží jako teroristické organizace.

Hizballáh během libanonské občanské války konfrontoval izraelskou přítomnost v Libanonu kombinací asymetrické války a terorismu. Během následujících dvou desetiletí postupného ústupu Izraele implementoval Hizballáh trvalou opotřebovací strategii nekonvenčních útoků. Od roku 2000 se začala proměňovat vojenská strategie Hizballáhu z vysoké mobility v kontrolu teritoria. Tato změna byla patrná již v roce 2006 ve válce s Izraelem, která odhalila úspěch tranzice z nekonvenční milice v hybridní armádu (nebo „armádu bez státu“) (Peters 2006). Evoluce ozbrojeného křídla pokračovala i po roce 2006, Hizballáh vylepšoval arzenál i infrastrukturu a investoval do posílení konvenčních válečných kapacit a výcviku. Zapojením do války v Sýrii a přímou vojenskou podporou syrských vládních sil Hizballáh prokázal, že je schopen útočných i obranných operací, čímž potvrdil schopnost vést hybridní válku.

Od roku 2000, po stažení izraelských sil, se Hamás soustředil na osvobození sporného území *farem Šibáa*, uznaného OSN jako izraelské teritorium, ale libanonskou vládou a Hizballáhem nárokováného jako území libanonské. Do roku 2006 docházelo k pravidelným střetům Hizballáhu a *Izraelských obranných sil* (IDF) nalézajících se právě na sporném území *farem Šibáa*. Během války s Izraelem Hizballáh změnil taktiku boje a namísto útoků na

izraelské vojáky na libanonském území odpaloval rakety hluboko do izraelského teritoria. Následovala ostrá kritika ze strany mezinárodních společenství adresovaná především Hizballáhu, ale také Izraeli, protože vzájemné odvetné útoky si vyžádaly stovky civilních obětí. (Wiegand 2009: 673)

Ozbrojené křídlo Hizballáhu bývá často citován jako nový typ „kvazi-armády“ kombinující konvenční i nekonvenční taktiku boje (Berti 2016: 4) Vojenský a bezpečnostní aparát Hizballáhu je složen ze semiautonomních orgánů, které provádí specializované úkoly – výzbroj, výcvik, rekrutování, indoktrinaci apod. Rozhodování orgánů Hizballáhu je decentralizované, aby byla zajištěna rychlá reakce v případě nouze. (Herrick 2011: 187–188) Tato taktika se osvědčila právě ve válce s Izraelem v roce 2006, vojenské schopnosti Hizballáhu překvapily nejen Izrael, ale i mezinárodní společenství: „*Izrael, pátou nejsilnější armádu světa, zastavilo několik tisíc dobře vyzbrojených a dobře organizovaných bojovníků...*“, prohlásil tehdy Corey Oakley (citován in Herrick 2011: 189).

Násilí a terorismu se Hizballáh dopouští také na území Libanonu. Krize v roce 2008 vedla téměř k ozbrojené konfrontaci mezi Hizballáhem a libanonskou armádou. Ozbrojené pouliční střety si vyžádaly několik desítek obětí. Až mediace Kataru dovedla strany k „jednacímu stolu“ a k ustavení vlády národní jednoty. Na území Libanonu Hizballáh bojuje také s frakcemi *Fronty an-Nusrá* a ISIS, kteří zosobňují nové ideologické protivníky (Karam 2013). Dosah násilné stopy Hizballáhu lze ovšem považovat za mezinárodní. Je odpovědný za útoky v Argentině, Bahrajnu, Bulharsku, Kolumbii, na Kypru nebo v Sýrii.

3.3. Spolupráce obou skupin

Spolupráce mezi teroristickými organizacemi není novým fenoménem, avšak Hamás a Hizballáh představují nepřírozenou alianci, zejména pro jejich nábožensko-ideologickou odlišnost. Spor mezi sunnity a šíity je konfliktem historickým. Ještě v 80. letech by plně vysvětloval napjatý vztah mezi sunnitskými Palestinci a šíitskými Libanonci. Až boj proti společnému nepříteli Izraeli umožnil překlenout vzájemné rozdíly a zahájit kooperaci. (Berti, Gleis 2012: 12) Spolupráce Hamásu a Hizballáhu je motivována ještě i zájmem obou skupin zvrátit izraelsko-palestinský mírový proces, a tím podkopat legitimitu PA, hlavního rivala Hamásu. Obě organizace jsou velmi aktivní v povstaleckých bojích, odporu proti Izraeli i proti jiným nepřítelům je vnímána jako jejich *raison d'être*. (Berti, Gleis 2012: 185) Aliance Hamásu s Hizballáhem přispívá k efektivnějšímu odporu vůči Izraeli a k zajištění přežití

obou organizací. Izrael je konfrontován Hamás na jižní a Hizballáh na severní hranici, tzn. je nucen bojovat na dvou frontách. (Macleod 2006)

Hamás je početně menší a slabší z dvojice případů. Motivace vedoucí ke spolupráci s Hizballáhem je zřejmá. V 90. letech byli příslušníci Hamásu vypovězeni za hranice Izraele do Libanonu. Tam se inspiroval metodami boje proti Izraeli, které napodobil a uvedl do praxe v pásmu Gazy i na Západním břehu Jordánu. Jednalo se zejména o taktiku sebevražedných útoků a práci s výbušninami. Hizballáh a jeho hlavní sponzor Írán jsou zdrojem zbraní a technologií, kterými zásobují Hamás. Blokáda Izraele a Egypta nicméně způsobila, že zbraně si Hamás buď vyrábí sám nebo zbraně pašuje sítí podzemních tunelů ze Sinaje. Hamás se od Hizballáhu učí také způsob, jakým vyvažovat ozbrojený odpor a politickou angažovanost. Stát se legitimním politickým aktérem pomohlo Hizballáhu tvrdit, že reprezentuje a zabezpečuje libanonskou šíitskou komunitu, čímž hodlal zastínit ozbrojené akce proti Izraeli. (Berti, Gleis 2012: 140) Hamás napodobil Hizballáh v rozvoji politické strany a masivního sociálního hnutí s paralelním využíváním ozbrojených aktivit.

Hizballáh vnímá Hamás jako plnomocníka jeho a íránského vlivu. Výrazně podporuje palestinskou teroristickou kampaň vůči Izraeli jako součást regionální a globální strategie (Shay 2005: 148). Írán usiluje o větší moc v regionu a Hizballáh má plnit funkci klíčového promotéra zájmů Íránu. Hizballáh mnohokrát využil Hamás jako nástroj vlastního vlivu, např. po vypuknutí druhé libanonské války v roce 2006 Hizballáh využil Hamás, aby odvrátil pozornost Izraele od Libanonu a nasměroval ji na sunnitského spojence. (Oseran 2013: 12) Bojem za „palestinskou otázku“ si Hizballáh navíc získává podporu v Libanonu a pro-palestinskou rétorikou odvrací pozornost od vlastních problémů.

3.4. *Diskuse*

Zakládající charty obou organizací bývají často citovány jako důkaz teroristické povahy, nenávislné rétoriky, fanatismu a nesmiřitelné politiky vůči Izraeli (Herick 2011: 191). Obě organizace projeví silnou oddanost násilí a terorismu, která je však komplementární k taktice politiky (Herick 2011: 193). Hamás i Hizballáh opakovaně demonstrovaly schopnost vstoupit do politických vyjednávání, jednat o výměně zajatců a v případě absolutní nutnosti a výhodnosti o příměří. Nicméně pokrok v politické oblasti je narušen cyklickým násilím a odmítáním vzdát se ozbrojených křídel (Herick 2011: 194). Obě organizace reflektují změny v regionu Blízkého východu, zároveň se snaží smířit vlastní teroristickou minulost s budoucím politickým potenciálem.

Politická vyjednávání nabízejí vhodnou příležitost využít politickou cestu k dosahování požadavků a cílů politické skupiny, přesto se k nim Hamás a Hizballáh jako politické strany doposud odhodlali spíše na domácí úrovni. Hamás jednal s politickým rivalem Fatahem o vládě palestinské jednoty, pro nesmiřitelné neshody však společný projekt padl a palestinské schizma přetrvává i nadále. Hizballáh byl ve vyjednávání s libanonskými vládními i opozičními stranami o poznání úspěšnější. Jako součást koalice *Aliance 8. března* slavil na jaře 2018 volební vítězství a projevil ústupek tím, že souhlasil s prodloužením mandátu staronového premiéra Saada Harírího. Přímá vyjednávání s Izraelem byla pro obě organizace nemyslitelná. Vždy upřednostňovaly ozbrojený odpor, nanejvýš byly schopny dohodnout příměří po horkých fázích dlouholeté konfrontace. Hizballáh je v tomto směru nekompromisní. Hamás, vědom si humanitární krize uvnitř pásma Gazy v důsledku mezinárodní ostrakizace, začal prosazovat koncept *hudna* – návrat k politickému *statu quo* z roku 1967. V Nové chartě (Charter of 2017) však nadále přetrvává silné odhodlání zničit stát Izrael. Kauzální vztah mezi selháním politických vyjednávání a eskalací násilí byl potvrzen přinejmenším v případě Hizballáhu. Při krizi v roce 2008 Hizballáh nebyl schopen prosadit svůj politický požadavek na opoziční právo veta. Obsadil Bejrút a v důsledku pouličních střetů zemřelo několik desítek Libanonců. Dohoda z Dauhá nakonec právo veta Hizballáhu přiřkla. Lze tedy konstatovat, že Hizballáh, který nedosáhl svého politického požadavku politickou cestou, se raději uchýlil k násilné teroristické taktice.

Ačkoliv se Hamás a Hizballáh transformovaly v politické strany, nejednalo se o transformaci lineární, ale o cyklickou. Obě skupiny si udržely svá ozbrojená křídla. Spojení

ozbrojené a politické frakce vyplývající z vícevrstvého charakteru organizací je vysoce důležité z toho důvodu, že se navzájem doplňují a posilují. Poté co si Hizballáh vymohl opoziční veto, použil jej vždy, jednalo-li se o otázce odzbrojení jeho militantního křídla. Ozbrojený odpor vůči Izraeli zajistil Straně boží popularitu v jižním Libanonu potřebnou k politické mobilizaci voličů, díky jejichž podpoře dosáhl volebních úspěchů, podobné lze tvrdit o Hamásu. Jako politické strany mají jistou legitimitu, v případě Hamásu uznání od Palestinců žijících pod jeho správou a od spojenců, v případě Hizballáhu navíc uznání od vládních a opozičních stran, a dokonce od některých západních zemí (Velká Británie).

Právě ozbrojená křídla obou organizací jsou aktéry páchajícími násilí a terorismus, proto jsou klasifikována jako teroristické organizace. V situacích, kdy byla ohrožena struktura *sui generis* Hamásu či Hizballáhu, reagovaly skupiny násilím. Toto ohrožení může být způsobeno tlakem, vojenským či diplomatickým, na odzbrojení skupiny, ale i tlakem na ozbrojený aktivismus militantního křídla. Komplexní skupiny se přitom snaží balancovat mezi ozbrojeným odporem a politikou. Írán svou podporou motivuje skupiny, aby bojovaly proti Izraeli, ne aby vyjednávaly příměří. Pro Írán jsou politická křídla organizací méně významná než ozbrojené frakce. Proto když podněcuje ozbrojený boj, marginalizuje politický potenciál strany, která se kvůli páchanému násilí může dostat do paralýzy a utrpí politicky, např. nižší podporou ve volbách. V takovém případě se nemusí dostat do legislativního tělesa, má menší kapacitu využít taktiku politiky, což kompenzuje taktikou násilí, popř. terorismu.

Struktura *sui generis* je pro obě organizace výhodná. Umožňuje jim prosazovat své zájmy dvěma způsoby – politickým vyjednáváním a přímými ozbrojenými akcemi. Zároveň slouží jako ochrana skupiny proti vnějším agresorům, zajišťuje její přežití. Pokud by došlo k odzbrojení, politická strana bude dále odkazovat na ideologický étos odporu. Pokud by byla politická strana paralyzována, pak se aktivity ujme militantní křídlo. Problémem je, že aktivní odpor vyžaduje nutnou existenci ozbrojeného křídla. Charta Hamásu i Manifest Hizballáhu přímo volají po džihádu mečem. Právě ozbrojený odpor získal skupinám popularitu a zajistil přízeň Íránu a jiných sponzorů. Hnutí rezistence je propagací skupiny v rámci konkurence politických skupin regionu. Hamás a PIJ se často předhánějí v radikalismu. Pokud Hamás projeví umírněná stanoviska vůči Izraeli, klesne na roveň kritizovaného Fatahu.

Hamás a Hizballáh jsou často vyobrazovány jako fanatické skupiny, v praxi se však projevily jako velice pragmatické. S úhlavními nepřáteli buď nevyjednávají, nebo jen nepřímo prostřednictvím mediace, pro svou racionalitu jsou na rozdíl od Al Káidy schopné kompromisu. Hamás neuznává právo Izraele na existenci, v Nové chartě zdánlivě projevila ochotu uznat hranice mezi Izraelem a palestinským územím v podobě, jak ji po Šestidenní válce v roce 1967 vymezila OSN. Možná největším projevem pragmatismu je obecné dodržování příměří sjednané po Operaci Lité olovo v roce 2009. Z analýzy vyplývá, že užívání taktik politiky a terorismu je u obou organizací flexibilní a pragmatické.

4. ZÁVĚR

Je znepokojivé, že se studiu fenoménu politických skupin *vis-à-vis* rozhodnutí uchýlit se k násilí dostává tak malé akademické pozornosti. Přitom akty politického násilí bývají páčány především organizacemi, v menší míře jednotlivci a ojedinele pak státy. Blíže zkoumané blízkovýchodní organizace Hamás a Hizballáh bývají nejčastěji asociovány se stereotypem iracionálních teroristických skupin, avšak jejich vícevrstvá povaha odpovídá spíše sofistikovaným kvazi-armádám, úspěšným politickým stranám a prosperujícím sociálním hnutím zapouzdřeným v jedné organizaci.

Palestinský Hamás a libanonský Hizballáh jsou prototypy vícevrstvých, sofistikovaných organizací dalece přesahujících atributy nestátních aktérů. Ačkoliv se výrazně odlišují v organizačních strukturách, strategiích, ideologiích i cílech a operují v unikátním politickém prostředí, jsou až paradigmatickými případy *teroristických semi-států* ohlašujících „přiliv“ páté vlny terorismu. Při analýze komplexních skupin, jakými jsou právě Hamás a Hizballáh, je důležité nahlížet za prizma terorismu, protože „terorismus“ je aktivitou (*action-based*), která definuje aktéra, neodvívá se od povahy aktéra (*actor-based*). Sub-státní aktéři Blízkého východu bývají tradičně interpretováni jako ozbrojené organizace spoléhající na nekonvenční a asymetrický způsob boje. Tento většinový stereotyp je v porovnání s empirickou realitou neadekvátní.

Nelze zpochybnit fakt, že Hamás i Hizballáh páčají terorismus, ten je však pouze jednou z více taktik. Obě skupiny rozvinuly důmyslné politické strategie a investovaly čas i prostředky i do nevojenských aktivit. Assad Moghadam (et al 2014) tvrdí, že podobným organizacím mnohem více odpovídá označení povstalecká (*insurgent*), protože reflektuje kombinaci taktik, zájem získat si lojalitu a legitimitu mezi místními, kontrolu teritoria, *de facto* vládu a simultánní spoléhání se na terorismus a guerillu. Dle klasifikace dvojice autorů De la Calle a Sánchez-Cuency (2009) by Hamás i Hizballáh spadaly jednoznačně do kategorie guerilly.

Hybridní entity Blízkého východu bývají považovány za nestátní aktéry, za opak státu. Tito aktéři se však vyvíjejí v duchu funkcionalismu, stírají hranici mezi státním a nestátním. Vytvářejí alternativní systémy vlád a přejímají funkce tradičně náležející státu. Hamás i Hizballáh napadají státní suverenitu, ale zároveň se jí snaží reprodukovat a napodobit (Berti 2016: 5). Vždyť spravují území s obyvatelstvem, vykonávají *de facto* vládu,

uzurpují si monopol na užití síly, ať je jakákoliv. Nalézají se na pomezí mezi státním a nestátním, mezi sociálním hnutím, politickou stranou a ozbrojenou skupinou, proto jim lépe odpovídá označení TSS.

Politika Hamásu a Hizballáhu je výrazně teritorializovaná a silně ovlivněná nacionalistickými a náboženskými idejemi. V politických systémech participují svými politickými křídly. Označení stát ve státě, sub-státní, nestátní, anti-státní apod. implikuje antagonismus nebo soupeření se státem. Ve skutečnosti je vláda na palestinských územích i v Libanonu sdílená, i když v případě Hamásu je vládní spolupráce zatížena konfliktem s Ramalláhem. Bertí (2016: 5) v těchto úvahách zachází ještě dále, když hovoří o sdílené, hybridní suverenitě. Představa dělené suverenity je v západním, Vestfálském pojetí státu nepřijatelná, ale např. v Libanonu tato praxe funguje běžně. Hamás a Hizballáh operují ve shodě se státem jejich působení. Usilují o mezinárodní uznání a zapojení do mezinárodního systému. Politická aktivita je v obou případech alespoň částečně kompatibilní s politickou aktivitou akceptovatelnou mezinárodním systémem (stranická soutěž apod.).

Hamás a Hizballáh jsou organizovány na etno-nacionalistickém principu. Legitimitu a vliv odvozují od nároků na reprezentaci určitých nábožensko-etnických skupin nejen v volebních obvodech jako politické strany, ale i v ozbrojeném odporu proti Izraeli jako povstalecké skupiny. V reflexi izraelsko-palestinském konfliktu se díky desetiletím terorismu nepodařilo vytvořit palestinský stát ani zničit Izrael. Jen v některých případech slavil terorismus úspěch při krátkodobých politických cílech. Ozbrojené akce Hizballáhu v Libanonu vedly v 80. letech k vytažení amerických sil nebo ke stažení izraelských jednotek v roce 2000. Hamás a PIJ učinily totéž na území pásma Gazy v roce 2005. (Beck 2008: 1575) Neumann (2007) je přesvědčen, že model mírového vyjednávacího procesu s IRA (popř. FARC – pozn. autora) může být aplikovatelný i na případy Hamásu a Hizballáhu, jen se tyto blízkovýchodní organizace nenacházejí v potřebném strategickém bodě, protože se stále spoléhají na násilí a terorismus.

Komparativní analýza nalézá příčiny neutichající násilné a teroristické kampaně Hamásu a Hizballáhu v silné oddanosti skupin k étosu odporu, který vyplývá z jejich ideologických stanov (Charters of Hamas, Hezbollah Manifesto) a je natolik silný, že dokáže sjednotit sektářky odlišné organizace. Hamás a Hizballáh pravidelně demonstrují své operační kapacity, aby nepřišly o důvěryhodnost při svém závazku bojovat proti úhlavnímu

nepříteli – židovskému státu Izraeli. K ozbrojenému odporu jsou motivovány soupeřením s konkurenčními skupinami, udržením popularity mezi obyvatelstvem a podmíněnou podporou třetích aktérů, nejvíce však Íránu, který obě protiizraelské organizace financuje a poskytuje jejím členům výcvik. Pracovní hypotézu: *Politické skupiny silně oddané odporu proti nepříteli se spíše uchýlí k násilí*, lze proto označit za platnou.

Hamás a Hizballáh volí taktiku násilí a terorismu také v okamžicích, kdy se cítí být ohroženy, respektive když je ohrožena jejich hybridní struktura. Tlak na odzbrojení militantního křídla Hizballáhu a *Brigád Izz ad-Dína al-Kassáma* Hamásu je pro dvojici skupin neakceptovatelný, protože ozbrojené frakce jsou vykonavateli ozbrojeného odporu (viz výše) zajišťujícími sílu a přežití organizací (srov. Cronin 2009). Násilím trestají útoky na své vojenské cíle, stejně jako tlak na rozpuštění milic. I platnost druhé pracovní hypotézy: *Politické skupiny pod vnějším tlakem, který ohrožuje jejich strukturu sui generis, se spíše uchýlí k násilí*, lze potvrdit.

Politická vyjednávání s Izraelem nebývají pro Hamás ani Hizballáh příliš úspěšná, a to především z důvodu odmítání uznat právo židovského státu na existenci a analogická odmítání uznat dvojici skupin za legitimní partnery dialogu. Proto skupiny volí raději taktiku násilí. Tentýž předpoklad se ukázal jako relevantní při vyjednávání s „domácími“ aktéry. Když se Hizballáh snažil prosadit politický požadavek na zachování ozbrojeného křídla a vládní politické strany se postavily proti, neváhal porušit svůj závazek neužít násilí na domácí úrovni a vynutil si změnu vládní pozice. Stejně agresivně si počínal při Cedrové revoluci v roce 2008. Výše uvedené potvrzuje i třetí pracovní hypotézu: *Politické skupiny se spíše uchýlí k násilí, jestliže selhávají politická vyjednávání*.

Na základě srovnávací analýzy a testu trojice pracovních hypotéz lze jako odpověď na výzkumnou otázku prezentovat následující argument: Zkoumané politické skupiny pokračují v násilné kampani, protože jsou silně oddány étosu odporu, který jim brání naplno vstoupit do politických vyjednávání a dosáhnout svých požadavků taktikou politiky. Nado se k násilí uchylují ve chvíli, kdy je ohrožena jejich organizační struktura *sui generis*, respektive jejich existence.

Přínosem diplomové práce je především reflexe současných trendů blízkovýchodních teroristických skupin coby hybridních, sofistikovaných entit dalece přesahujících charakter iracionálních nestátních aktérů. Analýza troufale znevažuje rozdíl mezi politickou stranou a

teroristickou skupinou tím, že operuje s všezahrnujícím konceptem politické skupiny, který je současné literatuře stále spíše cizí, avšak lépe odpovídá vícevrstvé povaze zkoumaných případů. Kvalitativní srovnávací analýza je vystavěna na pevných základech existujících kvantitativních i kvalitativních výzkumů, které produkují nové a často i překvapivé závěry (role genderu apod.). Práce čtenáři poskytuje šanci studovat některé pozitivní a optimistické vlastnosti Hamásu a Hizballáhu, tj. transformaci jejich aktivit od násilí ke stranické politice, roli sociální a charitativní činnosti apod., především však nabízí vysvětlení příčin neustávající násilné kampaně včetně teroristických útoků.

Práce se rozhodně nesnaží bagatelizovat teroristickou povahu zkoumaných případů, jen se pokouší za něj nahlížet, a tím oba případy lépe pochopit. Úzké zaměření diplomové práce ospravedlňuje výzkumným záměrem „porozumět“ více než derivovat nové teorie. Výsledky komparativní případové studie Hamásu a Hizballáhu potvrdily platnost výše stanovených pracovních hypotéz. Zároveň odhalily jejich omezenou vypovídací hodnotu. Vzhledem k tomu, že hypotézy byly derivovány na základě kvantitativních i kvalitativních analýz teroristických skupin často odlišných od dvojice zkoumaných případů a nalézajících se v politicky i kulturně rozmanitých částech světa, nebyl do nich *pro forma* přímo zahrnut izraelsko-palestinský konflikt, který se ukázal jako kritický. Výzkumným záměrem však bylo zkoumat příčiny násilí komplexních teroristických s přihlédnutím k jejich politické potenci, nikoliv k jejich ideologickému nepříteli.

Závěry diplomové práce mohou být konfrontovány se současnými protiteroristickými strategiemi. Od 11. září 2001 je vedena globální válka proti teroru, kterou se dosud nepodařilo vyhrát. Strategie boje proti terorismu byla dlouho udávána trendem USA porazit nepřítele vojenskou silou. Ignorancí, které se dopouštějí západní politici, média, mezinárodní organizace, ale i někteří odborníci je *orientalismus* v podobě, jak jej ve stejnojmenné knize popsal Edward Said, sám původem Palestinec. Již měsíc před útokem z 11. září 2001 v rozhovoru pro *International Socialist Review* Said tvrdil, že terorismus se stal vykonstruovanou mantrou v područí USA, a štítem, kterým ospravedlňují svoji geostrategickou politiku (Said 2001). Jeho slova jako by věštila Bushovu doktrínu boje proti terorismu se všemi jejími důsledky. Argumentoval, že „terorismus“ je označením pro odpor lidových hnutí vůči globalizaci (deprivaci, nezaměstnanosti, ztrátě přírodních zdrojů atd.).

Vojensky poražené teroristické skupiny představují pouhou část skutečného terorismu – globálních ideologických hnutí odporu.

Pokud je skutečným cílem Západu porazit terorismus, pak je třeba radikálně upravit strategii opuštěním vidin krátkodobých vojenských vítězství ve prospěch dlouhodobých udržitelných úspěchů při konfrontaci s extrémistickými ideologiemi. Porazit Hamás by pro IDF bylo relativně snadné, ale riskovaly by civilní oběti na obou stranách. Kdyby chtěl Izrael odstavit Hamás od moci, byly by zapotřebí měsíce práce k demontáži jeho infrastruktury a hluboce zakořeněného odkazu. Některými izraelskými proponenty zvažovaná okupace pásma Gazy není řešením, jakým Hamás definitivně porazit a Izrael si to plně uvědomuje.

LITERATURA

Abrahms, Max. 2008. "What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy." *International Security*, 32(4): 78-105.

Abrahms, Max. 2011. „Does Terrorism Really Work? Evolution in the Conventional Wisdom Since 9/11.“ *Defense and Peace Economics* 22 (6): 583–594.

Abrahms, Max. 2012. "The Political Effectiveness of Terrorism Revisited." *Comparative Political Studies* 45 (3): 366-393.

Alexander, Yonah, Michael B. Kraft (eds.). 2007. *Evolution of U.S. Counterterrorism Policy*. London: Praeger Security International.

Ali, Mohammed Hage. 2009. "Hezbollah's Political Evolution." *The Guardian*, 12. 4. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/apr/08/middleeast-israel>> (cit. 2. 10. 2018)

Alsema, Adriaan. 2016. „FARC to Take Part in Colombia's 2018 Elections, But with Guaranteed Seats.“ *Colombia Reports*, 25. 8. 2016 (online). Dostupné z: <<https://colombiareports.com/farc-take-part-colombias-2018-elections-guaranteed-seats/>> (cit. 2. 9. 2018)

Amer, Adnar Abu. 2018. „ Hamas: Between Unity with Fatah and a Deal with Israel.“ *Al Jazeera*, 28. 8. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/hamas-unity-fatah-deal-israel-180827144942247.html>> (cit. 22. 10. 2018)

Asal, Victor (ed.). 2012. „Killing Civilians or Holding Territory? How to Think about Terrorism.“ *International Studies Review* 14 (3): 475–497.

Asal, Victor, Marcus Schulzke, Amy Pate. 2014. „Why Do Some Organizations Kill While Others Do Not: An Examination of Middle Eastern Organizations.“ *Foreign Policy Analysis* 13 (4): 811–831.

„Authorities Crush Dissent in Palestine.“ *Human Rights Watch*, 22. 10. 2018 (video). Dostupné z: <<https://www.hrw.org/video-photos/video/2018/10/22/video-authorities-crush-dissent-palestine>> (cit. 25. 10. 2018)

- Avalos, Hector. 2005. *Fighting Words: The Origins of Religious Violence*. New York: Prometheus Books.
- Barsman, David, Edward Said. 2001. „They Call All Resistance ‘Terrorism’.“ *International Socialist Review*, July/August 2001 (online). Dostupné z: <https://isreview.org/issues/19/Said_part2.shtml> (cit. 2. 10. 2018)
- Baumann, Rainer, Frank A. Stengel. 2018. „Non-State Actors and Foreign Policy.“ Pp 266–296 in Cameron Thies (ed.). *The Oxford Encyclopedia of Foreign Policy Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Bayoumy, Yara. 2009. „Hezbollah Accepts Election Loss, U.S. Backs Allies.“ *Reuters*, 8. 6. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-lebanon-election/hezbollah-accepts-election-loss-u-s-backs-allies-idUSTRE55609720090608>> (cit. 12. 9. 2018)
- Beck, Colin J. 2008. „The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism.“ *Sociology Compass* 2 (5): 1565–1581.
- Berman, Eli. 2009. *Radical Religious and Violent: The New Economics of Terrorism*. Cambridge: MIT Press.
- Berti, Benedetta. 2011. „Armed Groups as Political Parties and Their Role in Electoral Politics: The Case of Hizballah.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 34 (12): 942–962.
- Berti, Benedetta, Joshua L. Gleis. 2012. *Hezbollah and Hamas: A Comparative Study*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Berti, Benedetta, Marcel Konrad, Anat, Kurz. 2012. „The Institutional Transformations of Hamas and Hezbollah.“ *Strategic Assessment* 15 (3): 87–98.
- Berti, Benedetta. 2015. „Non-State Actors as Providers of Governance: The Hamas Government in Gaza between Effective Sovereignty, Centralized Authority, and Resistance.“ *Middle East Journal*, 69 (1): 8–31.
- Berti, Benedetta. 2016. „What’s in a Name? Re-Conceptualizing Non-State Armed Groups in the Middle East.“ *Palgrave Communications* 2: 1–8.

- Berti, Benedetta, Beatriz Gutiérrez. 2016a. „Rebel-to-Political and Back? Hamas as a Security Provider in Gaza Between Rebellion, Politics and Governance.“ *Democratization* (online). Dostupné z: <<http://dx.doi.org/10.1080/13510347.2016.1170008>> (cit. 20. 10. 2018)
- Berti, Benedetta. 2016b. „Rebel Politics and the State: Between Conflict and Post-Conflict, Resistance and Co-Existence.“ *Civil Wars* 18 (2): 118–136.
- Berti, Benedetta, Anat Kurz. 2017. „Hamas and Governance in Gaza.“ *The Institute for National Security Studies*, (online). Dostupné z: <<http://www.inss.org.il/publication/hamas-governance-gaza/>> (cit. 23. 10. 2018)
- Bloom, Mia. 2005. *Dying to Kill*. New York: Columbia University Press.
- Brathwaite, Robert. 2013. „The Electoral Terrorist: Terror Groups and Democratic Participation.“ *Terrorism and Political Violence*, 25 (1): 53–74.
- Bröning, Michael. 2009. „Hamas 2.0. The Islamic Resistance Movement Grows Up.“ *Foreign Affairs*, 5. 8. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2009-08-05/hamas-20>> (cit. 23. 10. 2018)
- Byman, Daniel. 2010. „How to Handle Hamas. The Perils of Ignoring Gaza’s Leadership.“ *Foreign Affairs*, September/October 2010 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/israel/2010-09-02/how-handle-hamas>> (cit. 30. 10. 2018)
- Caprioli, Mary. 2000. „Gendered Conflict.“ *Journal of Peace Research* 37 (1): 5–68.
- Celso, Anthony. 2015. „The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups.“ *Orbis* 59 (2): 249–68.
- Clarke, Colin P. 2017. „Hamas’ Strategic Rebranding.“ *Foreign Affairs*, 17. 5. 2107 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2017-05-17/hamas-strategic-rebranding>> (cit. 13. 9. 2018)

Conduit, Dara. 2016. „The Syrian Muslim Brotherhood and the Spectacle of Hama.“ *The Middle East Journal* 70 (2): 211–226.

Crenshaw, Martha. 1981. „The Causes of Terrorism.“ *Comparative Politics* 13 (4): 379–399.

Cronin, Audrey Kurth. 2006. „How Al-Qaida Ends: The Decline and Demise of Terrorist Groups.“ *International Security*, 31 (1): 7–48.

Cronin, Audrey Kurth. 2009. *How Terrorism Ends. Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*. Princeton University Press.

Cronin, Audrey Kurth. 2015. „ISIS Is Not a Terrorist Group. Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Threat.“ *Foreign Affairs*, March/April 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/isis-not-terrorist-group>> (cit. 23. 6. 2018)

Danzell, Orlandrew E. 2011. „Political Parties: When Do They Turn to Terror?“ *Journal of Conflict Resolution* 55 (1): 85–105.

De la Cale, Luis, Ignacio Sánchez-Cuenca. 2009. Domestic Terrorism: The Hidden Side of Political Violence.“ *Annual Review of Political Science* 12: 31–49.

De la Cale, Luis, Ignacio Sánchez-Cuenca. 2012. „In Search of the Core of Terrorism.“ Pp 481–484 in Victor Asal (ed.). „Killing Civilians or Holding Territory? How to Think about Terrorism.“ *International Studies Sreview* 14 (3): 475–497.

Erdenir, Burak. 2010. „Islamophobia qua racial discrimination: Muslimophobia.“ Pp 27–44 in Anna Triandafyllidou (ed.). *Muslims in 21st Century Europe*. London: Routledge.

„Final Report on the Palestinian Legislative Council Elections.“ *National Democratic Institute for International Affairs (NDI)*, January 2006 (online). Dostupné z: <https://www.ndi.org/sites/default/files/2068_ps_elect_012506.pdf> (cit. 3. 12. 2018)

Frantzman, Seth J. 2018. „Analysis: Too Many Agendas in Gaza Preventing Quiet.“ *The Jerusalem Post*, 7. 10. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/ANALYSIS-Too-many-agendas-in-Gaza-preventing-quiet-568790>> (cit. 7. 10. 2018)

Galtung, Johan. 1969. „Violence, Peace, and Peace Research.“ *Journal of Peace Research* 6 (3): 167–191.

„Hamas.“ *Counter Extremism Project* (online). Dostupné z: <<https://www.counterextremism.com/threat/hamas>> (cit. 1. 10. 2018)

Herrick, Julie C. 2011. „Nonstate Actors: A Comparative Analysis of Change and Development within Hamas and Hezbollah“ Pp 167–196 in Bahgat Korany (ed.). *The Changing Middle East. A New Look at Regional Dynamics*. Cairo – New York: The American University in Cairo Press.

„Hezbollah Manifesto, 1985.“ *Counter Extremism Project*, (online). Dostupné z: <<https://www.counterextremism.com/content/hezbollah-manifesto-1985>> (cit. 17. 10. 2018)

„Hezbollah’s Nasrallah Says Lebanon Results Are ‘Victory’ for the Resistance.“ 2018. *Reuters*, 7. 5. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-lebanon-election-hezbollah/hezbollahs-nasrallah-says-lebanon-results-are-victory-for-the-resistance-idUSKBN1I81PU>> (cit. 20. 10. 2018)

Hoffman, Bruce. 1999. „Terrorism Trends and Prospects.“ Pp 7–38 in Ian O. Lesser, Bruce Hoffman, John Arquilla, David Ronfeldt, Michele Zanini. *Countering the New Terrorism*. Santa Monica, CA: RAND.

Honig, Or, Ido Yahel. 2017. „A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States.“ *Terrorism and Political Violence*, June 2017 (online). 1–19.

Hughes, Martin. 1990. „Terror and Negotiation.“ *Terrorism and Political Violence* 2 (1): 72–82.

„Charter of 1988.“ 2017. Pp 400–418 in „Charters of Hamas.“ *Contemporary Review of the Middle East* 4 (4): 393–418.

„Charter of 2017.“ Pp 393–399 in „Charters of Hamas.“ *Contemporary Review of the Middle East* 4 (4): 393–418.

Chomsky, Noam. 2002. *Pirates and Emperors, Old and New: International Terrorism in the Real World*. Cambridge: South End Press.

Jenkins, Brian M. 2015. „International Terrorism: A New Model of Conflict“ Pp. 13–49 in David Carlton, Carla Schaerf (eds.). *International Terrorism and World Security*. London: Croom Helm.

Juergensmeyer, Mark. 2003. *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. (3rd edition). Berkley: University of California Press.

Juergensmeyer, Mark. 2006. „Religion as a Cause of Terrorism.“ Pp 133–144 in Louise Richardson (ed.). *The Roots of Terrorism*. New York: Routledge.

Kaplan, Jeffrey. 2010a. „Terrorism’s Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma.“ *Perspectives on Terrorism*, 2 (2): 12–24.

Kaplan, Jeffrey. 2010b. *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism’s Fifth Wave*. New York: Routledge.

Karam, Zeina. 2013. „Syrian Rebels Enter Lebanon, Clash with Hezbollah.“ *The Times of Israel*, 2. 6. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.timesofisrael.com/syrian-rebels-enter-lebanon-clash-with-hezbollah/>> (cit. 25. 9. 2018)

Karlas, Jan. 2008. „Komparativní případová studie“ Pp 62–124 in Petr Drulák et al. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

Kass, Ilana, Bard E. O'Neill. 1997. *The Deadly Embrace: The Impact of Israeli and Palestinian Rejectionism on the Peace Process*. Lanham: University Press of America.

Kaufman, Stuart J. 2014. „Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 37 (10): 862–880.

Kissinger, Henry A. 2006. „After Lebanon.“ *The Washington Post*, 13. 9. 2006 (online). Dostupné z: <<https://www.henryakissinger.com/articles/wp091306.html>> (cit. 2. 2. 2018)

„Lebanon Election: Hezbollah Leader Declares ‘Victory’.“ *BBC News*, 7. 5. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-44027973>> (cit. 24. 7. 2018)

Levitt, Matthew. 2006. *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad*. New Haven: Yale University Press.

Levitt, Matthew, Aviva Weinstein. 2017. „How Hamas‘ Military Wing Threatens Reconciliation With Fatah.“ *Foreign Affairs*, 29. 11. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2017-11-29/how-hamas-military-wing-threatens-reconciliation-fatah>> (cit. 24. 10. 2018)

Lewis, Bernard. 2010. *Faith and Power: Religion and Politics in the Middle East*. New York: Oxford University Press.

MacEoin, Denis. 2017. „How New Is the New Hamas Charter?“ *Gatestone Institute*, 24. 4. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.gatestoneinstitute.org/10229/new-hamas-charter>> (cit. 29. 9. 2018)

Macleod, Scott. 2006. „The Risks of Israel’s Two-Front War.“ *TIME*, 13. 7. 2006 (online). Dostupné z: <<http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1213591,00.html>> (cit. 19. 9. 2018)

Martin, Susanne, Arie Perliger. 2012. „Turning to and from Terror: Deciphering the Conditions under which Political Groups Choose Violent and Nonviolent Tactics.“ *Perspectives on Terrorism* 6 (4–5): 21–45.

Moghadam, Assaf, Polina Beliakova, Ronit Berger. 2014. „Say terrorist, think insurgent: Labeling and analyzing contemporary terrorist actors.“ *Perspectives on Terrorism* 8 (5): 2–17 (online). Dostupné z: <<http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/374>> (cit. 24. 8. 2018)

Nemeth, Stephen. 2013. „The Effect of Competition on Terrorist Group Operations.“ *Journal of Conflict Resolution* 58 (2): 336-362.

Neumann, Peter R. 2007. „Negotiating with Terrorists.“ *Foreign Affairs*, January/February 2007 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/2007-01-01/negotiating-terrorists>> (cit. 2. 9. 2018)

Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON.

- Oseran, Shai. 2013. „Hezbollah-Hamas Cooperation: Motivations, Manifestations and Future Outlook.“ *International Institute for Counter-Terrorism*, 1. 10. 2013 (working paper). Dostupné z: <<https://www.ict.org.il/Article/76/Hezbollah-Hamas-Cooperation#gsc.tab=0>> (cit. 6. 10. 2018)
- Phillips, David L. 2009. *From Bullets to Ballots: Violent Muslim Movements in Transition*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Qassem, Naim. 2010. *Hizbullah: The Story from Within*. London: Saqi.
- Rapoport, David C. 2001. „The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism.“ *Current History* 100 (650): 419–424.
- Roser, Max, Mohamed Nagdy, Hannah Ritchie. 2018. „Terrorism.“ *OurWorldInData.org*, (online zdroj). Dostupné z: <<https://ourworldindata.org/terrorism>> (cit. 30. 6. 2018)
- Russel, Ray. 2017. „General Election 2017: A Detailed Look at the Result in Northern Ireland.“ *Research Matters*, 20. 6. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.assemblyresearchmatters.org/2017/06/20/general-election-2017-detailed-look-result-northern-ireland/>> (cit. 12. 9. 2018)
- Sengupta, Kim, Ben Lynfield. 2009. „Tunnels – The Secret Weapon for Hamas.“ *The Independent*, 6. 1. 2009 (online). Dostupné z: <<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/tunnels-ndash-the-secret-weapon-for-hamas-1228140.html>> (cit. 13. 10. 2018)
- Shay, Shaul. 2005. *The Axis of Evil: Iran, Hizballah and Palestinian Terror*. New York: Routledge.
- Schachter, Jonathan. 2010. „The End of Second Intifada?.“ *Strategic Assessment* 13 (3): 63–70 (online). Dostupné z: <<http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2017/02/FILE1289897140-1.pdf>> (cit. 9. 12. 2018)
- Simon, Steven, Jonathan Stevenson. 2010. „Disarming Hezbollah.“ *Foreign Affairs*, 11. 1. 2010 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/lebanon/2010-01-11/disarming-hezbollah>> (cit. 25. 9. 2018)

Simon, Jeffrey D. 2011. "Technological and Lone Operator Terrorism: Prospects for a Fifth Wave of Global Terrorism." Pp 44–65 in Jean E. Rosenfeld (ed.). *Terrorism, Identity and Legitimacy*. New York: Routledge.

Sindre, Gyda Marås, Johanna, Söderström. 2016. „Understanding Armed Groups and Party Politics.“ *Civil Wars* 18 (2): 109–117.

Srivastava, Mehul, Heba Saleh. 2018. „Israel and Hamas Take Part in `Indirect Truce Talks´.“ *Financial Times*, 6. 9. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/b4a1c49c-b01c-11e8-8d14-6f049d06439c>> (cit. 23. 9. 2018)

Stern, Jessica. 2003. *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*. New York: Harper Collins.

Stern, Jessica. 2017. „Why Terrorists Kill.“ *Bostonia*, Winter-Spring 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.bu.edu/bostonia/winter-spring17/jessica-stern-terrorism/>> (cit. 24. 8. 2018)

Tessler, Mark, Ina Warriner. 1997. „Gender, Feminism, and Attitudes Toward International Conflict: Exploring Relationships with Survey Data from the Middle East.“ *World Politics* 49 (2): 250–281.

Weinberg, Leonard, William Eubank. 1990. "Political Parties and the Formation of Terrorist Groups." *Terrorism and Political Violence* 2 (2): 125–144.

Weinberg, Leonard. 1991. "Turning to Terror: The Conditions under Which Political Parties Turn to Terrorist Activities." *Comparative Politics* 23 (4): 423–438.

Weinberg, Leonard, Ami, Pedahzur, Arie Perliger. 2009. *Political Parties and Terrorist Group*. (2nd edition). London and New Yourk: Routledge.

Weinberg, Leonard, William Eubank, 2010. "An End to the Fourth Wave of Terrorism?" *Studies in Conflict & Terrorism*, 33 (7): 597–602.

Wiegand, Krista E. 2009. "Reformation of a Terrorist Group: Hezbollah as a Lebanese Political Party." *Studies in Conflict and Terrorism*, 32 (8): 669–680.

- Wilkinson, Paul. 1981. „Admissibility of Negotiations between Organs of the democratic States and Terrorists.“ *Rivista di Studi Politici Internazionali* (48) 3: 369–374.
- Wintour, Patrick. 2018. „Erdoğan Ends UK State Visit by Calling Jailed Journalists ‘Terrorists’.“ *The Guardian*, 15. 5. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2018/may/15/recep-tayyip-erdogan-theresa-may-uk-state-visit-jailed-journalists-terrorists>> (cit. 29. 8. 2018)
- Wittig, Katrin. 2016. „Politics in the Shadow of the Gun: Revisiting the Literature on Rebel-to-Party Transformations.“ *Civil Wars* 18 (2): 137–159.
- Wright, Robin. 2017. „Sixteen Years After 9/11, How Does Terrorism End? *The New Yorker*, 10. 9. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-does-terrorism-end>> (cit. 20. 7. 2018)
- Yarchi, Moran. 2016. „‘Terror Organizations’ Uses of Public Diplomacy: Limited Versus Total Conflicts.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 39 (12): 1071–1083.
- Zimmerman, Katherine. 2018. „The Never-Ending War on Terror. Why the U.S. Keeps Fighting the Wrong Battle.“ *Foreign Affairs*, 11. 5. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/2018-05-11/never-ending-war-terror>> (cit. 28. 7. 2018)
- Zisser, Eyal. 2003. „Hezbollah: Between Armed Struggle and Domestic Politics.“ Pp 91–104 in Barry Rubin (ed.). *Revolutionaries and Reformers: Contemporary Islamist Movements in the Middle East*. Albany: State University of New York Press.

ABSTRAKT

Diplomová práce zkoumá komplexní povahu teroristických organizací označovaných jako teroristické semi-státy, které paralelně rozvíjejí ozbrojené i politické křídlo. Cílem bádání je objasnit cyklickou transformaci teroristické skupiny v politickou stranu a následně definovat příčiny přetrvávajícího násilí. Práce je členěna do dvou hlavních částí. První představuje teoretická a konceptuální východiska pro komparativní analýzu případů palestinského Hamásu a libanonského Hizballáhu v druhé části práce. Autor argumentuje, že politické skupiny se spíše uchýlí k násilí, selhává-li taktika politického vyjednávání, je-li ohrožena organizační struktura *sui generis* a přetrvává-li silná oddanost odporu proti nepříteli. Výsledky srovnávací analýzy mají ambici přispět k hlubšímu pochopení komplexních teroristických organizací a jejich oddanosti k násilí.

Klíčová slova: *násilí, terorismus, teroristická organizace, politická skupina, Hamás, Hizballáh*

ABSTRACT

The diploma thesis focuses on the complex nature of the terrorist organizations labeled as Terrorist Semi-States possessing both military and political wings. The main objective of research is to elucidate the process of partial transformation from a terrorist group into a political party and to identify the critical causes of perpetual violence. The diploma thesis is divided into two sections. The first part represents theoretical and conceptual basis for the analysis. In the second part, cases of Palestinian Hamas and Lebanese Hezbollah are compared. The author argues that political groups are more likely to resort to violence and terrorism, if political negotiations fail, if the group's *sui generis* structure is at stake, and if the group is strongly devoted to the resistance. The findings of the analysis may provide readers with better comprehension of complex terrorist organizations and their adherence to violence.

Key words: *violence, terrorism, terrorist organization, political group, Hamas, Hezbollah*